

Resultaten raadpleging BLk Varken 1-ster

HOOFDSTUK: UITSLUITINGEN

UIT05 Megastallennorm

- Nieuw is een factor voor opfokzeugen en niet dekrijpe beren. Waarom hebben deze een hogere NGE dan een vleesvarken? Dit is negatief voor de bedrijven welk zelf zeugen fokken en opfokken.
- Varkenshouders die ervoor kiezen een bedrijf te bouwen of te kopen welke ruim in dierplaatsen zit omdat het bedrijf in de toekomst naar 5 weken speenleeftijd en vrijloopkraamhokken wil (waarvoor extra oppervlakte nodig) is, kunnen nu niet aan BLk deelnemen omdat dit beoordeeld wordt op basis van dierplaatsen en niet gemiddeld aantal aanwezige dieren. Terwijl dit wel BLk-waardige toekomstbedrijven zijn.

Reactie: De opname van een factor voor opfokzeugen en niet-dekrijpe beren betreft de implementatie van een aanvullend besluit d.d. 29-12-'21. De categorieën voor opfokzeugen en niet-dekrijpe beren zijn destijds toegevoegd omdat niet alle diercategorieën werden gedekt. De waarden van het aantal NGE per diercategorie wordt niet door de Dierenbescherming zelf bepaald, er wordt aangesloten op de berekeningen van de WUR (LEI). Aan de hand van een aanvullend besluit d.d. 18-07-2025 is er een aanvullende meetmethode toegevoegd aan het criterium om te voorkomen dat grote bedrijven die meer ruimte per dier beschikbaar per dier dan minimaal verplicht maar wél voldoen aan het maximum aantal toegestane dieren, worden uitgesloten. Dit is reeds in de criteria verwerkt.

UIT06 Bouwlagen

- Waarom staat de uitzondering voor legkippen hierin? Deze kunnen wij niet plaatsen.
- Volgens ons hangt het welzijn van varkens niet af van of ze in een bovenverdieping worden gehouden of niet. Het gaat om de juiste verzorging en omstandigheden. Dit criterium heeft niet met dierenwelzijn te maken maar meer met maatschappelijk draagvlak/publieke opinie.

Reactie: De uitzondering voor legkippen is verwijderd. De filosofie achter dit criterium is dat stallen op de begane grond eventueel ooit in de toekomst zouden kunnen worden uitgebreid met een uitloop, maar stallen op een bouwlaag daar nooit toe in staan zullen zijn.

UIT08 Medewerking

- Wordt er rekening gehouden met een SPF-bedrijf dat als uitgangspunt heeft dat een bezoeker minimaal 48 uur varkensvrij dient te zijn? Deze hoge gezondheidsstatus dient gerespecteerd te worden.

Reactie: De Stichting Beter Leven Keurmerk geeft aan dat de certificerende instellingen hier zelf rekening mee houden bij de controle van SPF-bedrijven.

UIT09 Alle aanwezige varkens zijn BLk waardig

- Kunnen jullie concreter aangeven hoe het werkt bij een opstartend BLk-bedrijf? In de praktijk wordt volstaan met het stoppen met castreren vanaf moment van ingangscontrole door CI. Hierdoor kunnen nog wel gecastreerde dieren op het bedrijf aanwezig zijn (verder compleet volgens BLk gehuisvest). Voldoet dit aan de eis volledig BLk-waardig?

Reactie: Een opstartend BLk bedrijf zal tijdens de ingangscontrole moeten aantonen dat het gestopt is met castreren, bijv. in de kraamstal zijn er intacte beertjes aanwezig. B06.1 schrijft het volgende voor: *Alleen de biggen die vóór de BLk ingangscontrole op het bedrijf zijn gecastreerd mogen op het bedrijf aanwezig zijn en onder het Beter Leven keurmerk worden afgeleverd.* Als hieraan wordt voldaan, wordt er ook voldaan aan criterium UIT09.

HOOFDSTUK: ALGEMEEN

A02 Kennis & vaardigheden

- Overweeg herformulering/verwijdering van het woord "intensieve" varkenshouderij?
- Hoe gaan we zorgen dat zij-instromers ook voldoende perspectief geboden wordt in de varkenshouderij? Minimaal 1 jaar werkervaring is dan niet realistisch.

Reactie: Het woord 'intensieve' is verwijderd. Zij-instromers wordt perspectief geboden doordat zij mogen werken onder verantwoordelijkheid van iemand met de genoemde kwalificaties.

A03 Workshop mens-dier interactie

- Wie bepaalt welke cursus goed is?
- Geldt dit alleen voor zeugenhouders of ook vleesvarkenshouders?
- Geldt dit voor alle vaste medewerkers op het bedrijf (dus ook schoonmakers etc.?)
- Is de opfriscursus eens in de 5 jaar of eens in de 3 jaar verplicht?
- Er zijn weinig aanbieders. Hoe gaan we hiermee om?
- Is het nu cursus of workshop?
- Geldt het alleen voor nieuw aangesloten bedrijven, of ook voor huidig personeel?

Reactie: De Dierenbescherming vindt het belangrijk dat er bewustwording is van de invloed van het gedrag van de varkenshouder/vast personeel op het welzijn van de varkens. Naast de varkenshouder/bedrijfsvoerder dient ook het vaste personeel dat met de dieren werkt een workshop mens-dier interactie te volgen. Hieronder vallen niet de schoonmakers of andere soortgelijke functies. De Dierenbescherming heeft een checklist waaraan de workshops getoetst worden. De huidige workshopaanbieders ontvangen de nieuwe checklist en krijgen een jaar de tijd om hun workshopmateriaal een update te geven en een opfriscursus te ontwikkelen, als deze er nog niet is. Voor nieuwe aanbieders gebruikt de Dierenbescherming de checklist om het workshopmateriaal te beoordelen. Een jaar na ingang van dit criterium zal er voldaan moeten worden aan dit criterium. Op deze manier kunnen de aanbieders het workshopmateriaal aanpassen, een opfriscursus ontwikkelen en kunnen de workshopvolgers ook een workshop of opfriscursus volgen die up to date is. Eens in de vijf jaar wordt de kennis opgefrist, wat ook een moment is om situaties uit de praktijk voor te leggen/te bespreken. Deze 5 jaar wordt geteld vanaf het moment dat de workshop mens-dier interactie is gevolgd. Dit criterium geldt zowel voor huidige deelnemers aan Beter Leven als nieuwe deelnemers. Daar vallen zowel de zeugenhouders als de vleesvarkenhouders onder. De bewoording cursus is aangepast naar workshop.

A03a Bijscholing

- Waar zijn deze cursussen te volgen zijn?
- Wie zijn deskundigen op bepaalde gebieden? Hoe weet je welke cursus goed is?
- Hoe ga je om met personeel dat ziek is en de cursus niet kan volgen?
- Moet er een bewijs van deelname zijn?
- Hoeft de wijze waarop en door wie de cursus gevolgd is niet genoteerd te worden?
- Bestaat ook de mogelijkheid om de cursus op een andere plek te volgen dan op het eigen bedrijf?
- Zowel cursus mens-dier als jaarlijkse cursussen is wat veel. Voorstel om mens-dier alleen voor bedrijfsleider te doen en de jaarlijkse cursussen voor al het personeel

Reactie: Naast de standaard workshop mens-dier interactie, worden varkenshouders en het vaste personeel dat met dieren werkt gestimuleerd om meer kennis op te doen van zaken die voorkomen in de stal. Kennis opdoen over het bedrijfsgezondheidsplan of staartbijten zijn hier voorbeelden van. Een dergelijke bijscholing kan op het eigen bedrijf georganiseerd worden, maar kan ook bij een ander bedrijf plaatsvinden of eventueel in digitale vorm aangeboden worden. Een voorbeeld is een studiebijeenkomst georganiseerd door een onderzoeksinstituting of dierenarts. Via dierenarts of ketenregisseur kunnen

varkenshouders hun wensen aangeven en in contact komen met aanbieders van verschillende soorten bijscholingsworkshops. Na het volgen van een bijscholing dient er een bewijs te zijn van deelname, zodat achterhaald kan worden wanneer de bijscholing is gevolgd en door welke partij dit gegeven werd. Indien er door ziekte geen cursus gevolgd kan worden, dient herstel aangetoond te worden binnen de gebruikelijke termijnen.

A04.1 Ketenkwaliteitssysteem

- Er wordt aangegeven dat door de Dierenbescherming als gelijkwaardig erkende systemen op de SBLk website beschikbaar zijn. Wij kunnen deze lijst niet vinden.
- Wordt IKB veranderd naar Holland Varken?
- Klopt het dat in België wordt volstaan met een IKB controlerapport? De ketenregisseur heeft een brief van IKB-Varken met de erkenning van Belgische bedrijven voor IKB-Varken en daarbij de uitzonderingen/ontheffingen op verschillende onderdelen. Dit is niet door de Dierenbescherming vastgesteld. Levert dit problemen op?

Reactie: De lijst met door de Dierenbescherming als gelijkwaardig erkende systemen is te vinden op de SBLk zakelijke website via [Gelijkwaardige systemen - Beter Leven keurmerk Zakelijk](#). IKB Varken heeft de naam aangepast naar Holland Varken Quality. Voor Belgische varkenshouders kan inderdaad worden volstaan met een IKB controlerapport. Het hebben van uitzonderingen/ontheffingen op verschillende criteria van IKB (vastgesteld door IKB) levert geen problemen op.

HOOFDSTUK: VOEDING

AV01a Brijvoer AANBEVELING

- Brijvoer draagt bij aan rust in de stal doordat varkens gelijktijdig kunnen vreten, wat rangordeproblematiek beperkt. In Nederland is brijvoer gangbaar, mede door het gebruik van bijproducten. Het is onduidelijk welk gedragsmatig aspect bij uitsluitend brijvoer zou ontbreken en welke wetenschappelijke onderbouwing daarvoor bestaat. Een aanbeveling tegen (uitsluitend) brijvoer sluit bestaande bedrijven uit, roept praktische uitvoeringsvragen op en staat op gespannen voet met duurzaamheidsdoelstellingen rond circulariteit en CO₂-reductie. Duidelijkheid is nodig over de definitie van 'uitsluitend', de rol van aanvullende ruwvoerverstrekking en de differentiatie naar diercategorieën, mede in relatie tot bestaande IKB-eisen.

Reactie: De aanbeveling is verduidelijkt om verwarring te voorkomen. De Dierenbescherming is niet voornemens om brijvoer bedrijven te gaan uitsluiten, maar beveelt aan om het rantsoen van varkens niet *uitsluitend* uit brij te laten bestaan. Studies die ingaan op de negatieve effecten van brijvoer op het welzijn van varkens zijn o.a. Scott, K. *et al.* (2007) 'The welfare of finishing pigs under different housing and feeding systems: liquid versus dry feeding in fully-slatted and straw-based housing' en Zoric, *et al.* (2015), 'Behaviour of fattening pigs fed with liquid feed and dry feed.'. Brijvoer kan worden aangevuld met andere (ruw)voeders. In afwachting van vervolgonderzoek kan er te zijner tijd wellicht meer concreet worden gemaakt welke typen voeders en in welke hoeveelheden optimaal zijn.

AV04 Analyse waterkwaliteit

- Advies om deze gelijk te trekken met IKB / Holland Varken. Kwaliteit van water is belangrijk, ook t.a.v. voedselveiligheid. De vraag is of dergelijke normen thuishoren bij BLK of bij IKB / Holland Varken. Varkenshouders hebben zelf ook baat bij goede kwaliteit drinkwater.

Reactie: Het criterium van Beter Leven keurmerk is strenger dan van de ketenkwaliteitssystemen. Goede kwaliteit drinkwater is een belangrijk aspect voor dierenwelzijn. Hierin worden de adviezen van de Gezondheidsdienst voor Dieren zo veel mogelijk gevolgd.

AV04f Plan van aanpak waterkwaliteit

- Plan van aanpak maken wanneer kwaliteit niet goed is: Welk doel wordt hiermee behaald?

Reactie: Criterium is samengevoegd met AV04d met een meer pragmatische aanpak, waarbij het plan van aanpak is komen te vervallen.

AV05a Duurzame soja & AV05b Duurzame palmproducten

- Normen voor soja en palm worden via Nevedi ingeregeld en zitten ook al in IKB. Dit is dus dubbelop.

Reactie: Er is voor gekozen om de natuur- en milieucriteria in deze herziening te schrappen. BLK wil hier in een andere vorm, in samenwerking met andere keurmerkorganisaties, vorm aan gaan geven.

HOOFDSTUK: HYGIËNEPLAN

G13 Hygiëneplan

- Hygiëneplan, plaagdierbestrijding, hygiënesluis, kadaveropslag: Deze zitten allemaal al in IKB en Holland Varken straks. Daarmee dus dubbel op. Advies om de focus op dierenwelzijn te houden.
- Kunnen jullie wat druk wegleggen bij bijvoorbeeld MS Schippers? Momenteel is er geen goede grondkoeling/kadaverkoeling beschikbaar waardoor wij de zeugen nog altijd onder de kap aanbieden voor de Rendac. Ik zou dit graag anders doen maar de grote zeugen van vandaag de dag passen simpelweg niet (fatsoenlijk) in de grondkoeling van Schippers.

Reactie: Hygiëneplan, plaagdierbestrijding en hygiënesluis zijn reeds bestaande criteria binnen BLk. Er is besloten om de voorgestelde aanbeveling voor kadaveropslag te laten vervallen met oog op de overlap met de ketenkwaliteitssystemen.

G13a Plaagdierbestrijding

- Mogen bedrijven nog zelf hun plaagdierbestrijding uitvoeren?

Reactie: Alle dieren moeten op een zo diervriendelijk mogelijke manier behandeld worden. Ook plaagdieren. Wanneer er plaagdieren aanwezig zijn, is het belangrijk dat dit gefaseerd wordt aangepakt. Dit wordt nader uitgelegd in het criterium en het bijbehorende rapport "Besluit zonder muisjes". Mocht het zover komen dat andere middelen gebruikt wordt bij de bestrijding, dan dient dit door een erkend bedrijf gedaan te worden. In het geval de veehouder het in eigen beheer wil doen, dient hij/zij hiervoor de juiste certificatie te halen.

G13b Schone/vuile weg

- Dit zal op veel bestaande bedrijven praktisch niet (volledig) te realiseren zijn wegens de indeling van het bestaande bouwblok. Er wordt aangegeven dat ruimtelijke beperkingen, mestputten, weidegang en gemeentelijk beleid (zoals bestemmingsplannen en toegangsvergunningen) realisatie vaak onmogelijk maken. Omdat deze biosecurity-eisen ook al binnen IKB/HV worden behandeld, wordt geadviseerd deze niet via BLk verplicht te stellen.
- Schone-vuile weg: Bij schone en vuile weg moet scheiding in tijd ook mogelijk zijn.

Reactie: Wegens de praktische bezwaren bij bestaande bouwblokken, is dit criterium aangepast naar enkel van toepassing voor volledige nieuwbouw. Voor bestaande bouw blijft G13 Hygiëneplan van toepassing, waarbij punt 2 over de scheiding tussen het schone en vuile bedrijfs gedeelte praktischer is ingestoken inclusief de suggestie over scheiding in tijd. Daarnaast komt dit onderwerp ook al aan bod vanuit de verplichte ketenkwaliteitssystemen.

G13c Hygiënesluis

- Graag toevoegen: de douche bevat een slot/is afsluitbaar.

Reactie: Na raadpleging mogen er geen verzwarende maatregelen meer worden toegevoegd. Daarbij begrijpt de Dierenbescherming dat het ontbreken hiervan vervelend is, maar gaat dit niet over dierenwelzijn.

HOOFDSTUK: MANAGEMENT

AM01 Dagelijkse inspectie dieren

- Dierverzorging is ook onderdeel IKB en Holland Varken. Dubbel op.
- Waarom worden de bevindingen van de beoordeling genoteerd? Wordt deze data nog ergens voor gebruikt? Is deze data betrouwbaar?

Reactie: Dat de dieren goed verzorgd worden en dagelijks gezien is belangrijk voor dierenwelzijn. In geval van 'noteer de bevindingen' wordt aan de controleur gevraagd om te noteren wat zij tijdens de controle hebben waargenomen. Dit zodat achter af ook inzichtelijk is wat de controleur destijds geconstateerd heeft en dat dit wel/niet voldeed aan het criterium. Bedrijfsspecifieke controlebevindingen zullen nooit gedeeld worden met derden.

AM01a Hokygiëne

- Hoe mee om te gaan tijdens warme dagen? Dan gaan varkens smeren.
- Met regelmaat vervangen door indien nodig.
- Moeten niet ook waterbakjes worden schoongemaakt?
- Min goede zorg voor hok hygiëne. Beschrijving wat er schoongemaakt moet worden. Is deze regel werkelijk nodig? Hoe ga je dat meten en welk overal doel wordt hiermee bereikt?

Reactie: Dit onderwerp is veelal op orde bij varkensbedrijven, maar belangrijk voor dierenwelzijn om op te kunnen sturen indien het niet voor elkaar is. Controleurs zullen tijdens de controle, net als bij reinheid varkens, rekening houden met de omstandigheden. De omschrijving is verduidelijkt naar 'voer- en drinkplaatsen'. De suggestie om 'met regelmaat' te vervangen door 'indien nodig' is niet overgenomen, dit betreft een afzwakking van het criterium dat al zo pragmatisch mogelijk is ingestoken.

AM02a Aanwezigheid noodstroomvoorziening

- Waarom wordt dit in BLk genoemd, als het ook al aanwezig is in IKB varken? Mocht het in BLk blijven staan, is het voorstel om het uit te zonderen voor bedrijven met buitenuitloop

Reactie: In verband met de dubbelingen in IKB Varken en IKB Nederland varken, heeft het geen toegevoegde waarde om dit criterium in BLk te laten staan. Daarom is besloten deze uit de Beter Leven keurmerk criteria te halen.

AM02a1 Aanwezigheid alarmsysteem

- Telt de mobiele telefoon alleen als ontvangst? En wordt hiermee bedoeld dat er twee verschillende kanalen zijn waar het alarm naar iemand toe kan gaan?
- Controleert NVWA ook niet hier op? Niet overal noodzakelijk, alarmsysteem. Automatisch voersysteem geen kritiek systeem, onbeperkt voeren. Niet kritiek als half dag geen voer is. Bijv. ab libitum voerverstrekking bedrijf, zitten voerbakken altijd vol. Grote bedrijven hebben wel alarmsysteem.
- Waarom is dit criterium dubbelop met IKB?

Reactie: Dit criterium heeft wat overlap met de IKB schema's. Het verschil is dat in de BLk criteria andere kritieke systemen naast mechanische ventilatie ook een alarmsysteem nodig hebben. Dit onderdeel mist bij IKB, dus vandaar dat het criterium in BLk blijft behouden. De kritieke systemen die naast ventilatie genoemd worden zijn voer en drinkwater. Deze kritieke systemen worden ook door de verzekeraar benoemd, dus in dat opzicht wordt hun advies aangehouden om deze systemen ook te benoemen in het criterium over het alarmsysteem. Het alarmsysteem dient op twee verschillende manieren alarm te geven, dus twee verschillende systemen die het alarm produceren.

AM02a1a Aanwezigheid alarmplan

- Waarom is dit criterium dubbelop met IKB?

Reactie: In verband met de dubbelingen in IKB Varken en IKB Nederland varken, heeft het geen toegevoegde waarde om dit criterium in BLk te laten staan. Daarom is besloten deze uit de set te halen.

AM02a2 Testen van alarmsysteem

- Is het van belang dat er een protocol aanwezig is en is het de bedoeling om de stekker uit de installaties te trekken om ze te testen? En daarnaast, waarom is dit criterium dubbelop met IKB?

Reactie: Dit criterium, ook onderdeel van IKB, blijft ook onderdeel van BLk, omdat het testen van een alarmsysteem niet alleen over de mechanische ventilatie gaat, maar ook over andere kritieke systemen, zoals genoemd in het criterium aanwezigheid alarmsysteem. In het criterium wordt benoemd dat er een protocol aanwezig moet zijn waarin, afgeleid van het alarmplan, een aantal minimale onderdelen zijn opgenomen, omdat protocollen in verschillende vormen kunnen voorkomen.

AM02a5 Testen noodstroomvoorziening

- Blijkbaar is de wettelijke eis om de noodstroomvoorziening elk jaar belast te testen. Wij willen dat nu elke 2 maanden doen. Is daar ook vanuit verzekering de voorkeur voor?

Reactie: Verzekeraars geven aan dat tweemaandelijks belast getest zou moeten worden, dat advies is overgenomen.

AM02b Aanwezigheid calamiteitenplan

- De zichtbare plek waar het calamiteitenplan dient te hangen, is deze van buiten zichtbaar of mag dat ook in de omkleedruimte? Voor personeel is dat binnen beter, voor anderen buiten.

Reactie: De criteria over het calamiteitenplan en de objectinformatiekaart zijn geclusterd tot één criterium. Daarin is ook duidelijker omschreven wat een zichtbare plek is waar het plan dient te hangen.

AM03 Inspectie elektrische installaties

- De Dierenbescherming geeft 1 keer in de 3 jaar aan, maar vanuit verzekeraars is 1 keer in de 5 jaar aangeraden. Wat is hierin de juiste koers?
- Waarom wordt er geadviseerd om alleen te verwijzen naar de scopes en niet naar de onderliggende norm? En wat is daarvoor de juiste website?

Reactie: In het criterium zijn zaken verduidelijkt rondom de scopes en NEN-normen. Scope 8 voor arbeidsveiligheid (als er personeel in dienst is) en scope 10 voor de brandveiligheid van de elektrische installaties. De juiste normen hangen onder de scopes, vandaar dat er hiernaar verwezen wordt. De frequentie van het keuren hangt af van de eisen van de verzekeraar en het risicoprofiel van het bedrijf. Dit is tussen de 3 en 5 jaar. Na het keuren wordt er een keuringsrapport opgesteld. De juiste website is toegevoegd voor de verwijzing naar de keuringen en scopes.

AM03a Bliksemafleiders

- Is zorgvuldige aarding van de staalconstructie van de stal en de elektrische installatie niet voldoende qua bescherming tegen overspanning? Uitwendige bliksemafleider lijkt overdreven. En zit hier ook verschil tussen oude stallen en nieuwe stallen qua geaardheid?

Reactie: Naar aanleiding van advies uit de raadpleging en van verzekeraars en installateurs, is besloten om dit criterium uit de BLk set te verwijderen.

AM03b Branddetectie technische ruimte

- Hoe wordt er omgegaan met brandmeldapparatuur en doormelding naar blusvoorziening in kleinere stallen? Voor deze groep is het zeer kostbaar om hierin te investeren. Wordt er ook een certificaat afgegeven na oplevering van brandmeldapparatuur (i.v.m. NEN)?
- Bepaalde zaken wellicht als aanbeveling meenemen. Bij nieuw/verbouw kan iets makkelijker worden meegenomen. Brandveiligheid belangrijk, kijk dan ook naar materialen (beton vs kunststof).
- Wat is een technische ruimte en hoe wordt het geïnterpreteerd in de verschillende situaties in de stal? Welke technische installaties vallen eronder bijvoorbeeld? Wat wordt er geadviseerd als technische installaties verspreid door de stal staan/hangen en er geen technische ruimte is?

Reactie: Het begrip technische ruimte is verduidelijkt en dit is verplicht bij nieuw- en verbouw. Welke apparaten in een technische ruimte horen is ook verduidelijkt. Bij bestaande bouw spreken we van een risicoruimte. In bestaande stallen hangen de elektrische apparaten die normaal in een technische ruimte thuis zouden horen verspreid door de stal. Daarom is het van belang dat er bij de risicoruimtes ook branddetectie opgehangen wordt. Voorbeelden van branddetectie zijn genoemd in het criterium, met daarbij een bron waar de installatiebedrijven gevonden kunnen worden die het volgens de juiste NEN-normen installeren. Hieruit volgt een installatie-/keuringsrapport. Ook is er voor de buitenlandse bedrijven opgehelderd welke normen er gevolgd moeten worden. Voor kleinere stallen geldt dit criterium ook, aangezien branddetectie onderdeel is van besluit bouwwerken leefomgeving.

AM03bb Groepenkast en omvormers zonnepanelen

- Bij nieuw- en verbouw wordt er vanuit verzekeraars al op gestuurd. Maar hoe is het op te lossen voor veehouders die dit nog niet voor elkaar hebben en een brandwerende wand moeten laten plaatsen? En is een afsluitbare ruimte hier wel gewenst of moet er goede ventilatie zijn en de wand het liefste los staan van alles? En hoe kunnen controleurs nu weten welke materialen brandwerend zijn en voor dit doeleinde gebruikt mogen worden?
- Veehouder heeft deze binnen gehangen, dacht dat is beter. Lastig als we ze nu weer moeten verhangen.
- Kosten verhangen (omvormers naar buiten): meer 10.000 euro

Reactie: Er bestaat een overkoepelende scope voor zonnepanelen waarop gecontroleerd en gekeurd kan worden, deze is toegevoegd aan het criterium. Hiermee worden de vragen beantwoord als het gaat om brandwerende wanden en keuringen van zonnestroominstallaties. Omvormers kunnen zowel binnen als buiten de stal hangen. Het hangt van de NEN-norm af of de omvormer op het betreffende bedrijf op de juiste plek is opgehangen.

AM03c Blusvoorziening technische ruimte

- Is een automatisch systeem wel echt zo slim? Met risico dat het af gaat en veel apparatuur aangetast wordt. Of dat het foutieve meldingen geeft/krijgt.
- Hoe om te gaan met apparatuur die in een brandwerende ruimte zit? En is onderscheid mogelijk tussen grote en kleine stallen?

Reactie: Net als bij het criterium over branddetectie is er bij blusvoorzieningen in de technische ruimte onderscheid gemaakt tussen de technische ruimte bij nieuw- en verbouw en de risicoruimte in bestaande stallen. Wat voor apparatuur er in een technische ruimte zitten en een risicoruimte zitten, is in de criteria opgenomen. Apparatuur wat in een brandwerende ruimte zit, een technische ruimte, is daar ook voorzien van branddetectie en blusvoorziening. Dit om snel beginnende brand te kunnen blussen, ook al is de brand in een brandwerende ruimte. Op deze manier wordt er voorkomen dat de brand op ten duur alsnog overslaat. Dit criterium geldt voor zowel grote als kleine stallen, ook vanwege het feit dat blusvoorziening

verplicht is volgens besluit bouwwerken leefomgeving. Wat voor soort blusvoorzieningen aanbevolen zijn is toegevoegd aan het criterium.

AM03d Indeling bouwblok

- Klopt het dat de uitloop niet meegeteld wordt in de ruimte tussen de stallen?
- Is 8 meter het minimale wat vereist is door de verzekering?
- In hoeverre dekt WBDBO de lading en is er niet iets anders wat door controleurs makkelijker te verifiëren is?
- Er wordt genoemd dat er vergunningstechnisch ook tegen muren aangelopen wordt. Is dat zo en in welke mate?

Reactie: De uitlopen worden meegeteld in de berekening van WBDBO. De WBDBO wordt uitgedrukt in minuten en aan de hand daarvan kan de afstand berekend worden die tussen twee stalgebouwen moet zitten. Onder deze berekeningen hangt een NEN-norm, welke is toegevoegd in het criterium. Dit omdat het per situatie verschillend is (is het nieuwbouw, verbouw of bestaande bouw) en het afhangt van de ruimte tussen de stallen, het bouw materiaal en of er risicovolle installaties in de buurt zijn. Door te controleren op de NEN-norm wordt er uitgegaan van de juiste berekeningen van de WBDBO, waardoor het niet nodig is zelf de WBDBO te berekenen. Met een beperkt gebruiksoppervlakte van het bedrijf waar de stallen staan en dus ook een bepaald brandcompartiment, mag er niet gebouwd worden buiten die grens. Ver- of nieuwbouw kan dus alleen binnen de gebruiksoppervlakte, wat ervoor kan zorgen dat de WBDBO verandert. Of dit vergunningstechnisch lastig is, is niet bekend, maar er dient wel rekening gehouden te worden met de WBDBO als stallen uitgebreid worden.

AM03g Situering technische installaties en apparaten

- Welk materiaal is 60 minuten brandwerend en hoe kan dat herkend/gecontroleerd worden?
- Er worden nu wel apparaten genoemd die moeilijk in een aparte ruimte geplaatst kunnen worden. Kan daar nog een keer naar gekeken worden? Zoals behandelkar biggen of elektromotoren.

Reactie: Dit criterium gaat over nieuw- en verbouw, dus niet over bestaande bouw. Voor specifieke informatie over de aparte technische ruimte, het materiaalgebruik en de brandwerendheid, wordt er gekeken naar de bouwtekeningen. Op deze manier is het niet noodzakelijk om te weten welk materiaal 60 minuten brandwerend is, aangezien dit in de bouw meegenomen wordt. Ook is er gespecificeerd om welke apparaten het gaat.

AM03h Handbrandblussers

- Er zijn verschillende klassen handbrandblussers. Kan daar meer duidelijkheid over gegeven worden in de criteria?

Reactie: Potentiële branden op een veehouderijbedrijf vallen in de categorie A of B branden. Bijbehorende handbrandblussers zijn voorgesteld in het criterium.

AM03i Brandhaspels

- Willen we dit ook verplichten bij 3 ster bedrijven, waar de varkens naar buiten kunnen gaan?
- Klopt het dat de waterdruk laag is bij brand en staat de lengte op de haspel?
- Brandweer zal eigen materiaal gebruiken. Brandweer eist dat x kuub water is om 4 uur te kunnen blussen.
- Brandhaspel heeft niet direct meerwaarde, bij brand gaan de medewerkers naar buiten en werkt de brandhaspel niet want er is dan geen waterdruk. Checken hoe het zit met waterdruk.

Reactie: In de praktijk blijkt de toegevoegde waarde van een brandslanghaspel voor het blussen van een brand niet groot te zijn. Er is een bepaalde hoeveelheid water nodig wat erdoorheen moet gaan voor

effectief blussen en als er een pomp is om de druk te verhogen op de waterleiding, kan deze pomp niet werkzaam zijn in het geval bij brand de stroom uitgevallen is. Daarom is dit criterium verwijderd.

AM03j Bluswatervoorziening AANBEVELING

- Wat is de definitie van voldoende bluswater? Hoe wordt het geborgd tijdens droge perioden?
- Wat zijn de eisen aan de keuring van de bluswatervoorziening? En hoe is het te controleren?
Stellen de gemeente/brandweer een rapport op?

Reactie: De definitie van voldoende bluswater is meegenomen in het criterium. Er wordt in samenwerking met de veehouder, brandweer en de veiligheidsregio een rapport opgesteld en deze wordt ook nagelopen door de betrokken partijen. Aangezien dit criterium niet is meegenomen in de doorberekening, blijft het een aanbeveling waar niet op gecontroleerd zal worden.

AM05.1 Tegengaan staartbijten

- Welzijnscheck kan met voeradviseur of andere onafhankelijke deskundige. Niet alleen dierenartsen hebben zich verdiept in dit onderwerp.
- Invullen welzijnscheck samen met de dierenarts. Prima om dit samen te doen. Verantwoordelijkheid wel bij de boer laten.
- Tegengaan staartbijten vervangen door tegengaan onderling bijtgedrag.
- Voor jullie ligt een rol om de eerste 5 tot 10 jaar varkens met bijtonden op de staart te mogen slachten zonder korting/risico op afkeur. Het zal lang niet altijd goed gaan in het begin, als de varkens dan toch gewoon mogen worden afgeleverd dan wordt de schade beperkt zonder al te veel kosten.

Reactie: De suggestie om de welzijnscheck samen met de dierenarts in te vullen los te laten is niet overgenomen, dierenartsen hebben aantoonbare opleiding genoten en spelen al een intensieve rol in de begeleiding van bedrijven op het gebied van diergezondheid. Nadruk op 'samen' met de dierenarts overgenomen naar meetmethode. Suggestie om 'tegengaan staartbijten' te vervangen door 'tegengaan onderling bijtgedrag' niet overgenomen omdat nadruk van dit criterium ligt bij tegengaan staartbijten. De Dierenbescherming is zich ervan bewust dat het in het begin niet altijd goed zal verlopen en onder meer betrokken bij sectorgesprekken over hoe om te gaan met transport en slacht van varkens met (lichte) staartschade.

AM05.2 Staart couperen

- Punt 1. Is er een verklaring van de dierenarts om dit te doen (indien staarten worden gecoupeerd.) Dit is illegaal en mogen dierenartsen niet doen. Dierenartsen zijn er door het ministerie op gewezen dat een dierenarts verklaring niet legaal is, gezien couperen verboden is.
- Is het verbeterplan om de staarten intact te houden hetzelfde plan als het plan van aanpak voortvloeiend uit de Welzijnscheck (AM05.1)?
- Wat is een voldoende competent en getraind persoon?

Reactie: Punt 1 over verklaring dierenarts is weggestreept wegens de reacties van dierenartsen m.b.t. illegaliteit. Punt 6 is geschrapt in criterium AM05.2 wegens overlap met uitbreiding criterium AM05.1. De beschrijving voldoende competent en getraind persoon dient te voorkomen dat couperen door onbekwame medewerkers wordt uitgevoerd. In A02 Kennis & Vaardigheden, A03 Workshop mens-dier interactie en A03a Bijscholing wordt ingegaan op de kennis, vaardigheden en training van het personeel.

AM052.a Stapsgewijs en verantwoord stoppen met staartcouperen

- Stoppen met staartcouperen moet geen verplichting worden maar er moet een premie per staart komen zodat er keuze is. We zijn afhankelijk van voerkwaliteit dat enkele keren per jaar te wensen overlaat.

- Bij krulstaartroute van CoViVa wordt niet uitgegaan van aantallen tomen per jaartal, maar groeit dit aantal pas bij succes. Dit is tegenstrijdig. Waarom is dit zo?
- Voor het kunnen starten met 1 van de routes: Hoe wordt de vleesvarkenhouders hierin betrokken, deze zal ook stappen moeten nemen om biggen met ongekoupeerde staarten te kunnen ontvangen.

Reactie: De Dierenbescherming wil ingrepen aan dieren uitfaseren. Het couperen van staarten zal ook wettelijk verboden worden. De meerkosten van het houden van varkens met lange staarten zijn doorberekend en publiek beschikbaar gemaakt. Het is aan de veehouders, ketenregisseurs en andere ketenpartijen om hier afspraken over te maken.

Het criterium stelt één van de routes verplicht en niet de vaste aantallen per jaar. De meetmethode is uitgebreid om dit beter te duiden. Dat ook vleesvarkenshouders hieraan verplicht worden gesteld is verduidelijkt in de interpretatie.

AM07 Genetica AANBEVELING

- De voorgestelde genetica-eis is onvoldoende specifiek en praktisch niet uitvoerbaar. Het aantal biggen per zeug wordt niet alleen bepaald door genetica, maar ook door factoren als voeding, conditie, gezondheid en management. De aanbeveling om niet verder te fokken met een zeug die in de eerste worp meer biggen krijgt dan zij kan spenen is daarom onwenselijk en niet duurzaam, zeker omdat dit pas na de eerste worp kan worden vastgesteld.

Reactie: Op dit moment is het nog niet mogelijk om aan te geven welke genetica voldoet. De Dierenbescherming heeft ervoor gekozen om dit wel als aanbeveling op te nemen om aan te geven welke kant zij op wil bewegen met het Beter Leven keurmerk. Dat betekent dat er geen borging op plaatsvindt. De regel over 'niet verder fokken met een zeug die bij 1^e worp meer biggen krijgen dan zij spenen heeft' is aangepast.

AM08 Recycling van afval en verpakkingen

- Afvalscheiding van diergeneesmiddelen en gebruikte naalden is alleen uitvoerbaar wanneer gemeenten ook voorzien in passende ophaling voor bedrijven, aangezien een varkensbedrijf geen afvalverwerkingslocatie is en extra handelingen ten koste gaan van tijd voor dierzorg en dierenwelzijn. In de praktijk blijkt afvoer via de milieustraat niet mogelijk, omdat bedrijven daar geen klein chemisch afval mogen aanbieden, terwijl dierenartsen lege verpakkingen en naalden niet terugnemen en hier ook niet op zijn ingericht. Afvoer via klein chemisch afval door een daarvoor bevoegde inzamelaar is daarmee de enige correcte en hygiënisch verantwoorde methode.

Reactie: Er is voor gekozen om de natuur- en milieucriteria in deze herziening te schrappen. BLk wil hier in een andere vorm, in samenwerking met andere keurmerkorganisaties, vorm aan gaan geven.

HOOFDSTUK: GEZONDHEID

AG03 Gezondheidsregistratie

- Strekking goed maar is het haalbaar om alle euthanasie te bespreken met de dierenarts?
- Wat is verhoogde uitval, over welke periode wordt dit gemeten?

Reactie: Dit is een reeds bestaand criterium. Het gaat niet om het bespreken van alle euthanasie, maar alle *verhoogde* euthanasie, uitval etc. Een periode voor verhoogde uitval is niet genoemd in AG03, maar in AG04a wordt het uitvalspercentage berekend op jaarbasis.

AG04a Uitval

- Waarom tellen geëuthanaseerde dieren niet mee in uitval percentage?
- Maximum uitval is laag (met name bij gespeende biggen) en leidt tot creatief boekhouden ofwel verhoogde inzet van antibiotica. Ik zou zeggen stel een plan van aanpak verplicht vanaf dit % (staat dan wel in het volgende punt maar AG04a blijft een minor).
- Hoe verhoudt dit criterium zich tot nieuwe type huisvesting (bijv. grote groepen) én krulstaarten. Wordt hier onderscheid in gemaakt?

Reactie: Dit betreft een reeds bestaand criterium. Geëuthanaseerde dieren worden niet meegenomen in het uitvalspercentage omdat dit kan leiden tot uitstel van euthanasie, wat zeer onwenselijk is voor dierenwelzijn. De statistieken van de Stichting Beter Leven keurmerk wekken niet de indruk dat het huidige criterium te ambitieus is. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen bedrijven/varkens met gecoupeerde dieren of lange staarten.

AG04c Plan van aanpak uitval jaar 2 en verder

- Externe veterinaire deskundige inschakelen bij verhoogde uitval. De lijst van specialisten is erg dun en ze worden ook oud (pensioengerechtigden). Kan dit niet anders? Bijvoorbeeld een eventuele tussenstap met een second opinion van een andere praktiserende dierenarts? Evt. wel van dezelfde praktijk, wij ervaren dat dit namelijk heel erg goed werkt, is vertrouwd, wordt beter en open toegelaten zodat er ook echt wat kan gebeuren en dit leidt vaak wel echt tot extra actie en inzichten.

Reactie: Wegens het kleiner wordend aantal onafhankelijke veterinaire deskundigen is ervoor gekozen dit criterium te verbreden met de optie van een onafhankelijke procesbegeleider. Dit is een soortgelijke route als beschreven bij de dierdagdoseringsaanpak, zie AG08e.

AG05a Bespreken slachtbevindingen

- Slachtgegevens verschillen per slachthuis en geven over het algemeen slechts een trend weer; terugkoppeling van gemiddeldes vanuit het slachthuis is slecht, deze zijn niet standaard zichtbaar in bijvoorbeeld farmingnet.
- Wanneer gaan de slachterijen beginnen met staartscore metingen en wordt dit verplicht?

Reactie: Dit is een reeds bestaand criterium. Betreft staartscores is er een voorbehoud beschreven in het criterium. Bij een volgende herziening van de criteria BLK Slacht zal worden verkend of het monitoren van staartscores alsmede het verbeteren van de terugkoppeling van gemiddeldes vanuit het slachthuis in de slachtcriteria kan worden opgenomen.

AG05c Plan van aanpak slachtbevindingen 2 jaar en verder

- Wie zijn deze veterinaire deskundigen?
- Specialisten zijn zoals eerder genoemd niet allemaal onafhankelijk en het aantal specialisten is klein.

Reactie: In de interpretatie staat beschreven hoe de veterinaire deskundigen op te zoeken. Wegens het kleiner wordend aantal onafhankelijke veterinaire deskundigen is ervoor gekozen dit criterium te verbreden met de optie van een onafhankelijke procesbegeleider. Dit is een soortgelijke route als beschreven bij de dierdagdoseringsaanpak, zie AG08e.

AG08e Inschakelen procesbegeleider bij hoog antibioticagebruik

- Wat zijn de SDA-waarde omgezet naar onze BD-100 waarde? (België)

Reactie: Er zijn formules om de Belgische BD₁₀₀ om te rekenen naar de Nederlandse DDD waarde. Deze zijn door de SDA in 2017 opgesteld. Vanwege de benodigde context om de formules heen zullen de formules niet in dit document gedeeld worden.

AG11a Ziekenboek

- “Kwakkelend” is een term zonder duidelijke inhoud. Beter zou dit zijn: “achterblijvend dier t.o.v. de koppel”.

Reactie: De suggestie overgenomen, in de interpretatie is ‘kwakkelend’ vervangen door ‘achterblijvend’.

AG12a Euthanaseren zieke of gewonde dieren

- Wat wordt verstaan onder noodsituaties?

Reactie: Een noodsituatie zou bijvoorbeeld kunnen zijn een gebroken poot.

AG12c Oorzaken euthanaseren

- De dierenarts kan niet verantwoordelijk worden gehouden voor een registratie van door de eigenaar uitgevoerde euthanasie.

Reactie: Het criterium is aangepast. Aan de normomschrijving is toegevoegd dat het gaat om de door de bedrijfseigen dierenarts uitgevoerde euthanasie.

AH01 Stimuleren mestgedrag AANBEVELING

- Waarom moet de drinkbak boven het mestgedeelte hangen? Gaan de varkens de bakken dan niet volmesten?
- Is deze lijst compleet? Bestaande stallen ombouwen aan minstens 3 maatregelen kan stalklimaat nefast beïnvloeden.
- Verlichting boven de mestplaats is niet wenselijk. Mest gedrag is beter te sturen door het strooien van stro of kalk op de dichte vloeren bij opleg van de biggen, de mestplaats aantrekkelijk maken door deze nat te maken bij opleg van de biggen en de vertering van de biggen te verbeteren door voermaatregelen die leiden tot vastere ontlasting.
- Nadeel van drinkBAK boven mestplaats is dat varkenshouders niet de hygiëne in de waterbak goed kunnen controleren. Mijn advies is om hier drinknippel neer te zetten of weg te halen.

Reactie: Het is inderdaad onjuist dat de drinkbak direct *boven* het mestgedeelte zou moeten hangen, dit moet zijn *in de buurt van* het mestgedeelte. Dit wordt aangeraden om het mestgedrag op het mestgedeelte te stimuleren. De drinkplaats hoeft niet persé een drinkbak te zijn. De tekst van de interpretatie is aangepast. Gezien het een aanbeveling betreft en dus geen verplichting, kan ervoor gekozen worden de maatregelen niet toe te passen wanneer deze niet goed combineren met de inrichting van bestaande stallen. Het staat varkenshouders uiteraard vrij om nog meer maatregelen toe te passen om het mest gedrag te sturen.

AH02 Hittestress

- Het opstellen van een bedrijfsplan ter voorkoming van hittestress is in onze ogen een goed idee. Echter vanuit POV en COVIVA wordt gesproken over ingrijpen bij temperaturen vanaf 27 graden en nog meer maatregelen bij 30 graden. Graag ontvangen we meer informatie over waarom de grens van 21 graden is gekozen.
- Ga ervan uit dat deze maatregel ook via voerinhoud kan gerealiseerd worden.
- Hittestress: zorg voor handhaving binnentemperatuur afhankelijk van diercategorie! De buitentemperatuur moet niet de basis zijn maar de binnentemperatuur. (WUR). Onderbouwing temperatuurwisseling van 5 graden ontbreekt (bij zeer warme zomers zal/kan dit verschil groter zijn). Onderbouwing grote koppels onduidelijk. Literatuur niet eenduidig, lijkt eerder te wijzen op risico's bijtgedrag, schade.
- Gewijzigd dat er maatregelen genomen moeten worden bij buitentemp van 21gr. Dat is een theoretische benadering en het EFSA rapport wordt verkeerd beredeneerd. In het EFSA rapport wordt de temperatuur genoemd dat een dier zijn gedrag moet aanpassen, maar nog binnen de thermoneutrale zone is. Dit geeft niet de temperatuur weer dat een dier hittestress heeft, alias dat de temperatuur zo hoog is dat het dier zijn gedrag niet meer aan kan passen. Daarnaast gaat het om de binnentemperatuur en verschillende diergroepen hebben verschillende comfortzones. 21 gr is het grootste gedeelte van het jaar. Advies om te verwijzen naar het sectorinitiatief rondom hittestress.
- In het criterium staat niet beschreven dat er een bedrijfsspecifiek hitteprotocol moet zijn, in de interpretatie wordt dit wel aangegeven. Is dit een aanbeveling of een vereiste? De genoemde buitentemperatuur van 21 graden voor het starten met hitte maatregelen is erg laag. Daarnaast is het sterk afhankelijk van de stalisolatie en het ventilatiesysteem hoe gevoelig een stal voor warme buitentemperaturen is. Daarnaast speelt luchtvochtigheid ook een grote rol, zie ook de THI op de website van de Gezondheidsdienst voor Dieren.
- SBLk: Waarom voor 1ster buitentemperatuur; waarom niet binnentemperatuur (aspect AH03a verwijst ook naar de binnentemperatuur)? In interpretatie wordt gesproken over een protocol, moet dit er dan ook zijn? Moet CI daarop controleren? Toevoegen rode tekst meetmethode: Noteer

de maatregelen die het bedrijf neemt om hittestress te voorkomen. Noteer (buiten/binnen) temperatuur.

Reactie: Naar aanleiding van de binnengekomen input, en na overleg met experts is het criterium aangepast naar de binnentemperatuur op dierniveau. Vanaf een temperatuur van 21 graden moet er actie ondernomen worden, afhankelijk van de diercategorie. Deze temperatuur is op basis van literatuur en onderzoek (van WUR) gekozen, omdat hierin 21 graden genoemd wordt als grens bij zeugen waar beginnende hittestress kan optreden, zie [Review on heat stress in pigs on farm](#). De maatregelen die genomen worden bij hittestress worden vastgelegd in een protocol dat de veehouder zelf invult. In het criterium is de nodige informatie gedeeld (qua achtergrond diercategorieën en voorbeeld protocol)

AH03 Meten stalklimaat

- Ervaren mensen in de stal herkennen klimaatproblemen direct, terwijl metingen juist kunnen leiden tot blind vertrouwen op sensoren die slechts op één plek meten en daardoor een vertekend beeld geven. Continue monitoring is bovendien zeer kostbaar, technisch nog niet altijd even betrouwbaar en onderhoudsgevoelig (met name ammoniakmeters), en levert in de praktijk nog geen stabiele, goed interpreteerbare data op. Vooral voor kleinere gezinsbedrijven brengt de verplichte inzet van meetapparatuur hoge kosten met zich mee, wat kan leiden tot bedrijfsbeëindiging of schaalvergroting. Alternatieven zoals periodieke klimaatmetingen, beoordeling op diersignalen, slachresultaten en bestaande ventilatiesystemen zouden effectiever en realistischer zijn. Daarnaast wordt gewezen op het ontbreken van overgangstermijnen en het feit dat reeds bestaande stalklimaatssystemen niet geschikt zijn voor dergelijke meetapparatuur zonder grote investeringen. Er wordt gevraagd om uitstel van de eis totdat betrouwbare, praktijkrijpe sensoren beschikbaar zijn, en om meer flexibiliteit: bijvoorbeeld periodiek meten (bijv. twee keer per jaar of bij problemen).

Reactie: Vanwege de reacties uit de raadpleging is er besloten een overgangstermijn toe te voegen aan de criteria over het meten van het stalklimaat (AH03 t/m AH03e). De criteria worden verplicht bij nieuw- en verbouw doch uiterlijk per 01-01-2028, m.u.v. van varkenshouders die niet voldoen aan criterium B01.1a, deze moeten voldoen per 01-07-2026. De kosten die de implementatie van het meten van het stalklimaat met zich meebrengt, zijn doorberekend en inzichtelijk via de zakelijke website van het Beter Leven keurmerk. De Dierenbescherming vindt deze criteria belangrijk, vanwege de negatieve effecten op dierenwelzijn en diergezondheid wanneer het stalklimaat niet voldoet. Met periodieke metingen blijft een deel van de risico's buiten beeld, het is relevant om alle seizoenen te meten. Ervaring uit de praktijk leert dat varkenshouders die hier reeds in geïnvesteerd hebben, veelal positief zijn doordat zij directe feedback krijgen van aanpassingen in hun management. Daarbij wordt er met deze criteria gehoor gegeven aan de wens uit de sector voor meer doelcriteria in plaats van middelcriteria.

AH03aa Aantal meetunits stalklimaat

- Zeer kosten verhogend om een meetsysteem per diercategorie te eisen.
- Nu staat in AH03aa beschreven dat alle varkenshouders bij o.a. de gespeende biggen met stalklimaat aan de slag moet. Dit komt niet overeen met het aanvullend besluit en is niet eerlijk naar de bedrijven die wel al geïnvesteerd hebben in luchtinhoud biggenstal. Hier zou eigenlijk een uitzondering moeten zijn voor varkenshouders die al 1,2m³ luchtinhoud per big hebben.

Reactie: Het is voor alle diercategorieën belangrijk dat het stalklimaat voldoet. Overigens zijn kleine diercategorieën als gelten en beren en ook de dekstal buiten beschouwing gelaten om kosten te beperken. Het hebben van minder luchtinhoud is een risico voor het stalklimaat. In het aanvullend besluit d.d. 20-12-2023 is beschreven dat varkenshouders die per 01-01-2025 niet aan de verplichte minimaal beschikbare luchtinhoud konden voldoen in de biggenstal een alternatief wordt geboden door *vervroegd* aan de slag te gaan met de nieuwe monitoringstechnieken. Door het opnemen van een overgangstermijn met

uitzondering van bedrijven die niet kunnen voldoen aan de luchtinhoud in de biggenstal, worden bedrijven die reeds in de luchtinhoud hebben geïnvesteerd en bedrijven die dat niet hebben gedaan wel degelijk anders beoordeeld.

AH03B Stalklimaat

- Waar is de 60% op gebaseerd? Geldt dit als gemiddelde per diercategorie?
- Bij een onderkruip/microklimaat mag de temperatuurswisseling daarbuiten best meer dan 5 graden zijn.
- Kan dit niet eenvoudiger gemaakt worden? Wie moet het plan van aanpak schrijven? Voorstel: Aanbeveling van maken. Sanctie minor wanneer iets binnen een kwartaal niet aangepakt is gaat wellicht wat te ver. Dan moeten er binnen een vleesvarkens ronde nog zaken aangepast worden.

Reactie: De 60% is gekozen om varkenshouders tijd te gunnen met het systeem te leren werken zonder dat zij direct gesanctioneerd worden. Door inzicht te krijgen in wanneer het stalklimaat voldoet en wanneer niet, wordt bewustwording gecreëerd. Zo krijgt de varkenshouder meer idee bij de risicomomenten in zijn/haar stal en directe terugkoppeling uit de metingen wanneer aanpassingen worden doorgevoerd. Het gemiddelde geldt inderdaad per diercategorie, dit is in de interpretatie verduidelijkt. Dat er in een onderkruip/microklimaat sprake kan zijn van een groter temperatuurverschil zal niet direct problemen geven, gezien daar geen sensor hangt. Interpretatie typefout aangepast van 'minder' naar 'meer'. Er is niet gedefinieerd wie het plan van aanpak moet schrijven, dus het staat vrij of de veehouder dit zelf oppakt of dit laat doen. De sanctie minor biedt daarnaast de mogelijkheid om hier herstel in aan te tonen. Ook binnen een ronde vleesvarkens kunnen er nog managementmaatregelen worden genomen om het stalklimaat te verbeteren, zoals bijvoorbeeld aanpassing van de ventilatie instellingen.

AH03c Bespreken monitoren stalklimaat

- $\text{CO}_2 < 3000$ is grotendeels van het jaar te doen maar in de koude wintermaanden valt dit niet altijd mee. Als er veel activiteit is in de stal stijgt het CO_2 niveau.
- Hoe worden deze data eenduidig beschikbaar gesteld?

Reactie: Mede omdat het moeilijk kan zijn in de wintermaanden het stalklimaat te allen tijde op orde te hebben, wordt er gestart met 60% en 75% als instapniveau. De data blijft van en bij de veehouder en wordt ter plekke door een controleur beoordeeld, de data zelf kan en zal niet door het Beter Leven keurmerk beschikbaar worden gesteld.

AH03e Klimaatspecialist stalklimaat

- Welke kwalificaties moet een klimaatspecialist bezitten? Kan de Dierenbescherming een lijst met namen opstellen die echt klimaatspecialist zijn?
- Specificatie van een "externe klimaatspecialist" is wenselijk. Sta een klimaatspecialist van bijv. veevoederbedrijf of dierenartsenpraktijk toe.

Reactie: Destijds is onderzocht of de klimaatspecialist aan een register of erkenning zouden kunnen worden gekoppeld, maar dat bleek niet haalbaar. Zo zouden er vanuit het WUR initiatief Klimaatplatform Varkens- en Pluimveehouderij niet genoeg mensen beschikbaar zijn. Aan de interpretatie is toegevoegd dat deze persoon onder andere afkomstig kan zijn van een veevoederbedrijf of een dierenartsenpraktijk.

AH04a Brongerichte maatregelen tegen ammoniak AANBEVELING

- Een bestaande, eenvoudige oplossing is die van de erkende drijvende ballen in diepe mestputten van varkens. Naast het verminderen van de ammoniakconcentratie in de stal, helpt het eveneens in het verminderen van de ammoniakemissie en vermindert het eveneens geurhinder.
- Naar onze mening is dit niet te realiseren in een bestaande stal. Is er meegenomen of deze opties geschikt zijn bij verbouw van ieder type stal, en verder geen effecten hebben op andere zaken? Daarnaast zijn er vastgestelde manieren die door de overheid erkend worden.

Reactie: Omdat er nog veel onduidelijkheid is over wat er wel/niet kan, mag en praktisch haalbaar is, is dit niet opgenomen als verplicht criterium maar als aanbeveling. Hiermee wil de Dierenbescherming alvast delen welke kant zij op zou willen bewegen in de toekomst zodra concrete uitwerking wel mogelijk is, en na openbare raadpleging.

AH05B Lichtsterkte

- LED-verlichting heeft overgangstermijn nodig, dit kan niet direct gerealiseerd zijn.
- Licht – 40 lux op de rustplaats is niet gewenst. Hoe wordt dit beoordeeld bij bijvoorbeeld een onderkruip?
- Wordt de lichtsterkte beoordeeld met het kunstlicht aan of uit?

Reactie: Er is geen overgangstermijn toegevoegd omdat verlichting gelijkwaardig aan LED-verlichting ook toegestaan blijft. De minimum lichtsterkte van 40 lux sluit aan bij de wetgeving, welke geen uitzondering maakt voor de verschillende functiegebieden. De meetmethode is verduidelijkt m.b.t. wel/niet meenemen van kunstlicht.

AH05C.1 Daglicht doorlatend oppervlak

- Hoe kan de controleur de transmissiewaardes van de diverse materialen checken?
- Hoe kunnen de spelregels gedurende de looptijd veranderen? Oneerlijk t.o.v. ondernemers die reeds geïnstalleerd hebben voorgaande jaren?
- Komt er een overgangsregeling voor ondernemers die reeds een systeem aangeschaft hebben, maar dit i.v.m. het weer niet tijdig kunnen monteren?
- Hoe ga je om met daglichtplaten in het dak die niet recht boven het raam in de afdeling liggen? Bijvoorbeeld bij een verlaagd plafond o.i.d.
- Daglichttoetreding – na 1 sept moet kalk van de ruiten af. Wordt deze datum jaarlijks bekeken i.v.m. weersvoorspelling? Ook in september kan het warm zijn en kalk op de ruiten is vooral van belang bij stallen aan de zonkant.

Reactie: Wanneer wordt afgeweken van standaard glas is het de verantwoordelijkheid van de veehouder om informatie over de transmissiewaarde met de controleur te delen. Vanwege de reacties op de raadpleging is er besloten om een overgangstermijn in te voeren op het compenseren van daglicht doorlatende materialen met een transmissiewaarde lager dan 0,8 in reeds bestaande situaties, gebaseerd op de afschrijvingstermijn van KWIN. Er wordt geen noodzaak gezien om ook nog een uitzondering te maken voor bedrijven die vanwege het weer niet tijdig daglicht doorlatend oppervlak kunnen monteren. Er wordt door de Dierenbescherming in samenwerking met SBLk gewerkt aan een document om praktijksituaties te verduidelijken. Tot slot wil de Dierenbescherming vasthouden aan de periode die zij heeft voorgesteld m.b.t. kalken, en gaat ervanuit dat tot en met 30 september (niet 1 september) voldoende flexibiliteit biedt om eventuele hittestress te beperken.

AH07 Verrijkmateriaal

- Er is veel onduidelijkheid en tegenstrijdigheid in de eisen voor hokverrijking, met name over plaatsing, toegestane materialen en definities. De regels sluiten niet meer goed aan bij de praktijk, recente rechtspraak en de (verouderde) WUR-brochure. Er wordt gepleit voor aansluiting bij WUR/NVWA, meer flexibiliteit in materiaalkeuze (zoals stro, hout, jute, CCM) en erkenning dat verrijking ook in andere functiegebieden, bijv. op de rustplaats, positief kan bijdragen aan dierenwelzijn.

Reactie: Er is besloten om het criteria hokverrijking zo goed mogelijk te laten aansluiten op de nieuwe WUR brochure hokverrijking en bijhorende hokverrijkingskaart waar ook de NVWA haar toezicht op baseert. Om verwarring te voorkomen zijn de losse verrijkingcriteria per diercategorie komen te vervallen, enkele uitzonderingen daar gelaten.

AH08.1 Stroverstrekking voor groepen >40

- Waarom stro verplicht als er al verrijkmateriaal is dat aan de wettelijke eisen (zie uitspraak rechtbank) voldoet?
- Mag er ook gebruik worden gemaakt van andere innovatieve dosators, anders dan die genoemd in de interpretatie?
- Hoe wordt de kwaliteit van de hokverrijking met betrekking tot de gezondheid (bijvoorbeeld mycotoxinen) gewaarborgd?
- Kan het woord afleidingsmateriaal worden gewijzigd in hokverrijking?

Reactie: Er is besloten om ondanks aanpassingen van AH07 dit criterium wel te behouden. Afhankelijk van het gekozen type verrijkmateriaal onder AH07 kan AH08.1 nog steeds van toegevoegde waarde zijn voor grotere groepen, waar de kansen op agressie groter zijn. De interpretatie van het criterium is flexibeler opgesteld, zodat ook nieuwe innovaties op het gebied van hokverrijking in aanmerking kunnen komen wanneer deze voldoen aan de gestelde voorwaarden. De kwaliteit van hokverrijking met betrekking tot de gezondheid is geborgd in AH07, waarin staat dat hokverrijking schoon en veilig voor varkens dient te zijn. Het woord afleidingsmateriaal is aangepast naar hokverrijking.

AH11 Drinkwatermeter

- Waarom is dit criterium verwijderd? Dit lijkt een nuttig criterium. We weten te weinig over wateropname.
- Kan hier geen aanbeveling van gemaakt worden? Dit geeft veel informatie?

Publieke reactie: Het betreft hier het doorvoeren van een eerder genomen aanvullend besluit d.d. 16-3-2018. Voorheen werd ervan uitgegaan dat op basis van watermeters per afdeling de gezondheid van de varkens kon worden gemonitord. Maar uit de praktijk blijkt dat als varkens ziek worden ze vooral minder gaan eten. Het waterverbruik tussen afdelingen verschilt te weinig om te kunnen zien of er ziekte onder de varkens is. Waterverbruik monitoren is in de praktijk dus niet zinvol gebleken. Na bevestiging vanuit de WUR dat drinkwatermeters op afdelingsniveau onvoldoende toegevoegde waarde hebben, heeft de Dierenbescherming besloten dat dit criterium bij deze herziening uit de BLk criteria varkens 1, 2 en 3 sterren is verwijderd.

AH12 Vluchtmogelijkheid

- De verplichting voor vluchtmogelijkheden bij varkens wordt als onnodig, onwerkbaar en onvoldoende onderbouwd gezien. Met name plateaus en buitenuitloop leveren geen aantoonbare welzijnsverbetering op en veroorzaken mogelijk gezondheids-, mest- en klimaatschade. In kleine groepen leidt het creëren van vluchtmogelijkheden tot meer problemen, terwijl onderzoek laat zien dat onrust daar beperkt is. De eisen zijn moeilijk uitvoerbaar in bestaande stallen en sturen onbedoeld richting grotere groepen. Tot slot wordt het tegenstrijdig gevonden dat voerligboxen waar een zeug in kon vluchten eerst verboden werd en er nu een vluchtmogelijkheid moet worden geboden. Er wordt gevraagd om uitzondering bij groepen tot maximaal 19 dieren ook gezien het feit dat deze groepsgrootte meer ruimte krijgt van 1,09m² per dier.

Reactie: De gedachte achter het bieden van een vluchtmogelijkheid is dat een varken zich uit het zicht van een ander varken kan onttrekken, wat rust schept en kan helpen agressie te verminderen. Dit sluit ook aan bij de inzichten uit de wetenschappelijke review van de European Food Safety Authority (EFSA) uit 2022. Aan de hand van de reacties uit de raadpleging en het feit dat kleinere groepen inderdaad al meer ruimte per dier ter beschikking hebben, is besloten tot een uitzondering voor groepen tot en met 19 dieren.

AH14 Doorgangen tussen hokken

- Graag aangeven hoe breed een doorgang moet zijn of voorbeelden geven.

- Voorstel: De doorgang betreft minimaal 3x de voorgeschreven vreetbreedte van de betreffende diergroep: Speenbiggen $2,5 \times 18\text{cm} = 45\text{cm}$; vleesvarkens $2,5 \times 35\text{cm} = 87,5\text{ cm}$; zeugen $\geq 1\text{m}$.
Voeg aan het criterium een aanbeveling toe, doch dat bij nieuw/verbouw vanaf 2027 doorgangen tussen hokken sterk worden afgeraden.

Reactie: Dit betreft de opname van een eerder genomen aanvullend besluit d.d. 2-12-2022, ten gevolge van verzoeken door deelnemers om hokken aan elkaar te mogen schakelen. Er is destijds bewust gekozen om geen afmetingen te geven, omdat afhankelijk van leeftijd en gewicht de minimaal vereiste breedte kan variëren. De Dierenbescherming streeft ernaar om de criteria zo goed mogelijk in te richten naar de behoeften van het varken, met daarbij zoveel mogelijk keuzevrijheid voor de ondernemer.

AH15 Langdurig sluiten doorgangen tussen hokken

- Hier moet staartbijten bij komen.

Reactie: Hoewel de Dierenbescherming de behoefte begrijpt om hier een uitzondering voor te maken, past dit helaas niet binnen de wettelijke kaders waar zij zich aan heeft te houden.

HOOFDSTUK: ENERGIE EN KLIMAAT

Criteria:

EK01 Elektriciteitsverbruik en elektriciteitsopwekking

EK02 Groene stroom

EK03 Aardgas

EK04 Elektriciteit uit mestvergisting

Er is voor gekozen om de natuur- en milieucriteria in deze herziening te schrappen. BLk wil hier in een andere vorm, in samenwerking met andere keurmerkorganisaties, vorm aan gaan geven.

HOOFDSTUK: ZOEKBEREN

- Voorstel: dit hoofdstuk 'zoekbeer' noemen om verwarring te voorkomen.

Reactie: De term 'beren' is naar aanleiding van deze suggestie vervangen voor 'zoekberen'.

BE03 Bedekking vloer ligplaats zoekberen

- Bij een bedrijf dat werkt met drijfmest zal een bedekking met stro of vergelijkbaar natuurlijk materiaal op de ligplek grote gevolgen hebben. De mest zal niet meer uit de afdelingen kunnen lopen doordat het stro alle rioolssystemen laat verstoppem.

Reactie: Het betreft uitsluitend de ligplaats op de dichte vloer. Eventueel kan een strokering helpen om strooisel in de put te voorkomen. Toegevoegd aan de interpretatie: Bij een stal die uit gedeeltelijk roostervloer bestaat, betreft dit enkel de dichte vloer.

BE04 Dichte vloer zoekberen

- VS06.01 binnen IKB-Varken beschrijft al dat de vloeroppervlakte voor beren ten minste voor 2/3 dicht moet zijn en is voorzien van droog strooisel. In BE04 beschrijven jullie dat max. 50% van de vloer roostervloer mag zijn. Ervanuit gaande dat bedrijf 50% roostervloer heeft, dan is 50% dichte vloer (ligplaats) en kan dit niet voldoen aan eis van IKB-Varken. Dit match niet met elkaar en spreekt elkaar tegen. Waarom niet gelijktrekken met IKB?

Reactie: Er is besloten om dit criterium gelijk te trekken met de bestaande ketenkwaliteitssystemen, de vloer is voor minstens 2/3^e dicht.

BE05 Trog zoekberen

- Zouden niet ook beren 35 cm trogbreedte nodig hebben? Een beer is groter dan een vleesvarken.

Reactie: Het alsnog aanpassen naar 35 cm zou een aanzienlijke verzwaring betekenen. Een verzwaring toepassen tijdens een herziening, na raadpleging, doet de Dierenbescherming niet. Dit criterium is daarom niet aangepast.

HOOFDSTUK: GELTEN

G01 Huisvesting gespeende fokgelten & G02 Huisvesting jonge fokgelten 10 weken tot 6 maanden

- Indien biggen in de gespeende biggen stal of kraamopfokstal langer verblijven dan 10 weken dan moet dat mogelijk zijn. Biggen moeten sterk genoeg zijn om een probleemloze start te maken. Het bij elkaar houden van tomen geniet de voorkeur boven het bij elkaar zetten van fokdieren. Deze flexibiliteit zou geboden moeten worden in het kader van dierenwelzijn.

Reactie: Er is besloten om dit criterium te laten vervallen, zodat de varkenshouder de flexibiliteit behoudt om jonge fokgelten te selecteren op een later moment. Biggen – ook die later geselecteerd zullen worden als fokgelten – moeten sowieso worden gehouden onder de BLk criteria van de gespeende biggenafdeling. Criterium GO2 is aangepast naar lichaamsgewicht in plaats van leeftijd.

G03 Huisvesting jonge fokgelten na 6 maanden

- Het is begrijpelijk dat dieren na 6 maanden meer ruimte moeten krijgen maar om direct 2,5 m² te verplichten is een grote stap. Idealiter zou er een staffel tabel zijn op basis van leeftijd en gewicht zodat de ondernemer de mogelijkheid heeft om zijn bedrijf in te richten op zijn eigen werkwijze zonder concessies te doen aan dierenwelzijn. Afgelopen jaren is de trend dat steeds meer bedrijven hun zeugen zelf fokken i.p.v. aankopen. Vanuit diergezondheid- en dierenwelzijnsoogpunt is dit bevorderlijk. Door deze nieuwe ruime normen, is dit niet meer haalbaar.
- Betekent dit oppervlakte norm 2,25m²? Dat betekent ook 1,3m² dichte vloer. Dat levert problemen op.

Reactie: Er is besloten om de norm voor huisvesting jonge fokgelten te versoepelen voor zowel oppervlakte als aandeel dichte vloer, zodat deze in de praktijk beter haalbaar blijft voor BLk bedrijven die zelf gelten opfokken. Als uitgangspunt voor het minimaal beschikbare oppervlakte per dier is het gemiddelde genomen tussen de vleesvarkens en zeugennorm zowel nu als met de overgangstermijn welke afloopt in 2035. Daarom heeft dit criterium net als de vleesvarkens- en zeugencriteria over bewegingsruimte ook een overgangstermijn gekregen, welke ook de voorgestelde verschuiving bij vleesvarkens van 40% naar 50% dichte vloer bij vleesvarkens volgt. Daarnaast is er ingegaan op het verzoek om de norm niet leeftijd- maar gewichtsafhankelijk te maken. De meerkosten zijn doorberekend en beschikbaar op de zakelijke BLk website.

HOOFDSTUK: ZEUGEN

Z05 Dekstal

- Punt 1 uit het criterium strookt niet met 'dekstal'.

Reactie: De titel van het criterium dekte de lading niet, daarom is deze aangepast naar 'individuele huisvesting zeug'.

Z05a Verrijking zeug in de dekstal

- Mag permanent eetbaar verrijkmateriaal?
- Zie gerechtelijke uitspraken.
- Een jute zak wordt in de huidige brochure van Wageningen als niet eetbaar geformuleerd. Hier wordt een tak (hout) wel gezien als permanent afleidingsmateriaal, waarbij dit gecombineerd wordt met eetbaar materiaal 2x 20 gram per dier per dag.

Reactie: Dit criterium is aanvullend op AH07 Hokverrijking welke is aangepast op basis van de vernieuwde brochure hokverrijking, waar ten alle tijden aan moet worden voldaan. De gerechtelijke uitspraken zijn verwerkt in deze vernieuwde brochure. Eetbaar mag, maar niet gemengd met regulier voer.

Z05b Groepshuisvesting dekstal AANBEVELING

- Groepshuisvesting in de dekstal is volgens praktijkervaring ongunstig voor dierenwelzijn, veiligheid en duurzaamheid, omdat zeugen rondom berigheid agressief gedrag vertonen, meer kans hebben op verwondingen, kreupelheid en vruchtbaarheidsproblemen en het drachtigheidspercentage daalt. Tijdelijke individuele huisvesting rondom inseminatie (maximaal enkele dagen) biedt rust, werkgemak en welzijn, zoals ook in andere systemen wordt toegepast, terwijl een onderbouwde welzijnsmeerwaarde van groepshuisvesting in deze fase ontbreekt.

Reactie: In afwachting op meer praktijkonderzoek is besloten deze aanbeveling voor nu te laten vervallen binnen BLK 1-ster. Naar verwachting hangt de kans van slagen voor een groot deel samen met het ruimtegebruik. Voor BLK 3-ster blijft deze aanbeveling wel staan.

Z08.1 Bewegingsruimte zeugen

- Geldt hier ook "beschikbaar" oppervlak? Zoals bij alle andere oppervlakte criteria?
- Hoe gaat het keurmerk om met de term 'beschikbaar hokoppervlakte' als er trogverdelers van max. 1,20m staan? Dan is het geen voerligbox, maar zullen zeugen wel veel in rijtjes tussen de verdelers en dus met hun kop onder de trog liggen.
- Moeten varkenshouders hier gelijk aan voldoen bij ingang nieuwe eisen of geldt dit uiterlijk 1 jaar na (datum vaststelling criteria) zoals bij meerdere criteria beschreven staat? Groep 1-5 is tot nu toe niet beschreven in het genomen aanvullend besluit en wijkt af.

Publieke reactie: Zoals beschreven in de interpretatie geldt ook hier beschikbaar oppervlak, dit is in alle diercategorieën verduidelijkt. De oppervlakte onder de trog, mag in tegenstelling tot bij voormalige voerligboxen, inderdaad niet worden meegerekend. Dit is wettelijk bepaald. De categorie 1 t/m 5 op minimaal 2,475 m² is opgenomen in de beschrijving gezien dit de wettelijke ondergrens betreft. Gezien dit de vigerende wetgeving betreft, is hier ook geen overgangstermijn aan gekoppeld.

Z09.1 Bewegingsruimte zeugen vergroten

- Waarop zijn deze m² gebaseerd? Wat is de onderbouwing hiervan?
- Het lijkt alsof dit 10% mindering oplevert, maar dit kan veel ongunstiger uitkomen als een bedrijf nu de zeugen op 40 mag leggen. De nu opgenomen staffels, zorgen straks voor een groot rekenverschil.

- Door de groepsgrootte leidend te laten zijn zorg je ervoor dat de familiebedrijven uitgefaseerd worden. Enerzijds wil BLk geen "mega" maar stuurt men bedrijven wel naar een minimale schaalgrootte door groepsgrootte leidend te laten zijn.
- De meeste bedrijven hebben groepen van 20 dieren gemaakt, als je dat dadelijk oppervlakte optrekt vallen ze daar weer met groepsgrote eruit. Dit moet je in verhouding dan ook mee veranderen.
- Het aantal m² wordt flink verhoogd waardoor meer ruimte nodig is of minder dieren. Heeft BLk doorgerekend hoeveel minder zeugen gehouden kunnen worden in bestaande bouw en wat dit betekend voor de gevolgen? (aantal biggen, financiële consequenties).
- In bestaande bouwblokken en bestaande vergunningstrajecten is het niet haalbaar om aan deze normen te voldoen binnen gevraagde tijdsbestek.

Reactie: Om verwarring te voorkomen zijn de namen en normomschrijvingen van criteria Z08.1 en Z09.1 aangepast. De onderbouwing voor het vergroten van de bewegingsruimte is met name gebaseerd op de wetenschappelijke review van de European Food Safety Authority (EFSA) uit 2022. Hierin wordt voor zeugen onder meer genoemd dat de wettelijke ondergrens van 2,25 m² per zeug minimaal is, waardoor sociale stress onder zeugen groot kan zijn. Ook wordt er aangegeven dat vergroting van de ruimte per zeug kan helpen agressie onder dieren op de lange termijn tegen te gaan. Om te voorkomen dat zeugen hun liggedrag aanpassen wegens gebrek aan ruimte, zou een oppervlak van meer dan 2,50 m² per zeug eigenlijk nodig zijn. De meerkosten zijn doorberekend en beschikbaar op de zakelijke BLk website.

Er wordt opgemerkt dat grotere groepen dieren per hok strijdig zouden zijn met de beperking op schaal op bedrijfsniveau. De Dierenbescherming is van mening dat grotere groepen op hokniveau, of meer ruimte per dier in kleinere groepen, ook toepasbaar is op bedrijven binnen de megastallennorm. De categorisering is aangepast naar groepen van 18 t/m 39 zodat de rekenregels niet op elkaar opstapelen voor bedrijven die recent zijn overgestapt op groepen van 20. Tot slot is De Dierenbescherming op de hoogte van de problemen rondom vergunningen, maar om meer ruimte per dier te bieden kan er altijd voor gekozen worden om minder dieren per hok te houden in een bestaande stal.

Z09.1a Ligvlakken groepshuisvesting zeugen

- Wat is het voordeel dat er 5 zeugen naast elkaar kunnen liggen? Als de lignesten smal genoeg zijn gaan de zeugen beter met de kop naar één kant liggen. Zo stuur je het liggedrag en blijven de lignesten beter zuiver. Ook komt er meer ruimte buiten het lignest omdat zeugen deze beter benutten en dus minder op de looppaden liggen.

Reactie: Varkens zijn sociale dieren die graag tegen elkaar aan willen liggen. Door een minimum breedte in te stellen wordt deze gedragsbehoefte gegarandeerd. De minimumbreedte is daarbij in lijn met de wettelijk verplichte minimale stalbreedte van 2,8m voor drachtige zeugen.

Z12 Bedekking vloer ligplaats

- Gezien de mogelijke negatieve effecten op diercomfort, veiligheid en emissies, en het gebrek aan praktijkervaring en onderzoek met rubberen toplagen bij varkens, wordt verzocht deze eis te heroverwegen totdat de welzijns- en milieueffecten voldoende zijn onderbouwd en er duidelijkheid is over de vergunning technische haalbaarheid.

Reactie: Naar aanleiding van de binnengekomen input en in afwachting op meer praktijkonderzoek is dit criterium omgezet naar een aanbeveling.

Z14a Vreetplaatsen zeugen eetmomenten

- Bij voerstations kunnen zeugen ook meerdere keren per dag eten maar niet tegelijk, neem aan dat voerstations hier niet bedoeld worden?

Reactie: Dit gaat inderdaad niet over voerstations. Verduidelijkt in de interpretatie dat dit bijvoorbeeld gaat over brijvoer en sensorvoeding, maar niet van toepassing is bij voerstations.

Z15.1 Troglengte & Z17.1 Vreetbreedte zeug

- Spreek niet over troglengte maar vreetbreedte (troggen & vloervoeding). Troggen zonder afscheiders is 35cm (bij gelijktijdige voeding) veel te beperkt om alle zeugen gelijktijdig te kunnen laten eten. Er is een minimale breedte van +/- 45cm/zeug nodig (als het geen 50cm is).
- 25 cm is genoeg, een verhoging draagt niet bij aan een beter leven. Waarom heeft de Dierenbescherming deze wijziging doorgevoerd?
- De vreetbreedte voor zeugen en vleesvarkens wordt minimaal 35 cm, vanaf 01-01-2030. Dit dient voor zeugen 45cm te zijn (schouderbreedte).
- Trogbreedte zeug: van 30 cm naar 35 cm in 2030: Minder vreetplekken mogelijk in bestaande stallen. Is dit ook voor voerstations? Zo ja, is dat de afmeting boven of onder? Het wordt moeilijk om in bestaande voerstations te vervangen. Zeugen kunnen in voerstations op eigen tempo het voer eten, welke extra waarde heeft de 35 cm breedte voerbak? Ons advies is om 35 cm door te voeren wanneer het voerstation wordt vervangen / bij nieuwbouw.

Reactie: Voercompetitie kan voor (veel) stress zorgen en is één van de factoren die kan bijdragen aan het ontstaan van staartbijten. Dit criterium sluit aan bij de wetenschappelijk onderbouwde adviezen van de Welzijnscheck van de Coalitie Vitale Varkenshouderij. Gezien de schouderbreedte voor zeugen gemiddeld groter is dan vleesvarkens is de suggestie van 45 cm wellicht een goed idee, maar een verzekering toepassen tijdens een herziening, na raadpleging, doet de Dierenbescherming niet. In een voerstation staan zeugen niet schouder aan schouder, waardoor het vergroten van de vreetbreedte minder relevant is. Er is daarom een uitzondering opgenomen voor de verbreding van 30 cm naar 35 cm voor voerstations.

Z18.1 Aantal drinkplaatsen

- Bij brijvoer hebben varkens weinig behoefte aan water, omdat het voer al veel vocht bevat, waardoor één nippel per 24 zeugen vaak genoeg is. Het gelijkstellen van het aantal drinkplaatsen voor droog- en brijvoer wordt betwijfeld. Twee goed geplaatste drinkplekken zijn positief, maar in grote groepen ontstaan voorkeuren voor sommige bakjes en vervuiling bij de rest. Er wordt gevraagd of er wetenschappelijke onderbouwing is voor de voorgestelde lineaire verhouding van 1 drinkplaats per 12 dieren.
- Hoe wordt omgegaan met waterbakken (met vlotters), hier staat constant water in. Neem ook het debiet van de drinkplaats mee, zeugen moeten veel drinken, daarvoor moet de doorstroming hoog genoeg zijn.

Reactie: Competitie rondom drinken kan voor (veel) stress zorgen. Dit criterium sluit aan bij de wetenschappelijk onderbouwde adviezen van de Welzijnscheck van de Coalitie Vitale Varkenshouderij, waar ook geen uitzondering wordt gemaakt in het advies voor brijvoerbedrijven. Een waterbak met vlotter telt als een drinkplaats. De doorstroming is zeker belangrijk, maar het debiet is lastig te controleren tijdens inspectie.

Z21 Hokverrijking dragende zeugen

Dit criterium is komen te vervallen, criterium AH07 Hokverrijking is leidend.

HOOFDSTUK: KRAAMSTAL

K01.1 Vrijloopkraamhok

- Het belangrijkste is kraamhokontwerp, indeling en het doel dat de zeug zich vrij kan bewegen. Daar zouden meer criteria voor moeten komen.

Reactie: De Dierenbescherming is van mening dat de indeling met goede functiegebieden cruciaal is. Echter is de wens vanuit de sector ook om vrijheid te behouden hoe het hok in te mogen delen. Via de verschillende criteria in het hoofdstuk 'Kraamstal' wordt daarom wel aan een deel van de indeling eisen gesteld, o.a. het minimaal oppervlak dat beschikbaar moet zijn voor de zeug, de draaicirkel en het minimum oppervlak beschikbaar als biggennest.

- 5 dagen zal niet haalbaar zijn, dit zal eerder minimaal 10 dagen moeten zijn. De reden hiervan is dat je voor de verwachte werpdatum de zeug ook vastzet en vervolgens na het werpen ook. Het werpen kan 1 dag eerder of 1 dag later plaatsvinden.
- Mag een zeug vanaf inleg in kraamhok tot werpen vastgezet worden?
- EFSA hanteert 7 dagen vastzetten na werpen.
- Vastzetten minimaal 2 dagen voor het werpen is ook nodig op veel bedrijven, staat hier niet duidelijk beschreven.

Reactie: Dit criterium is grotendeels gebaseerd op de inzichten uit de Scientific Opinion 'Welfare Pigs on Farm' van EFSA (2022). 7 dagen vastzetten van de zeugen na het werpen is positief om de kans op doodliggen zo klein mogelijk te maken, maar conflicteert met het welzijn van zeug. Het vastzetten van een zeug rondom werpen zorgt voor (veel) stress bij de zeug. Specifiek de periode vlak voor werpen conflicteert met de gedragsbehoefte van de zeug om een nest te bouwen. Echter, het is ook aangetoond dat het uitstellen van het vastzetten van de zeug tot na werpen een negatief effect kan hebben op de ongeboren biggen. De eerste twee dagen na werpen spenderen de meeste zeugen voornamelijk in rust en is de aanname dat het effect van vaststaan minder negatieve impact heeft. Vanaf dag 3 neemt de behoefte van de zeug aan actief gedrag weer toe.

Het criterium is aangepast naar maximaal 5 dagen mogen vastzetten *rondom* werpen (in plaats van na) zodat varkenshouders meer vrijheid hebben om een deel van deze 5 dagen te gebruiken om de zeug vast te zetten voor werpen. Daarnaast is er een overgangsperiode toegevoegd van twee jaar na invoering van het vrijloopkraamhok van maximaal 2 dagen voor werpen en maximaal 5 dagen erna. Dit om de varkenshouder meer vrijheid te bieden tijdens de overgang naar het nieuwe systeem waarin ook de zeugen nog moeten wennen. Idealiter wordt er toegewerkt naar los werpen én zo min mogelijk insluiting.

- Vrijloop kraamhokken hokuitvoering is nog niet voldoende ontwikkeld en 2035 niet haalbaar.
- Gezien de vergunningstrajecten is het niet haalbaar om binnen nu en 10 jaar vrijloopkraamhokken te hebben. Hoe gaat BLK daarmee om?

Reactie: De (door)ontwikkeling van vrijloopkraamhokken is al jaren gaande en zal met voortschrijdend inzicht in de nabije toekomst doorgaan. De welzijnsvoordelen in de reeds bestaande vrijloopkraamhokken ten opzichte van traditionele kraamstallen zijn al zeer groot. Er is een toetsingsmoment van de vergunningverlening aan het criterium toegevoegd: De einddatum overgangstermijn in 2035 is onder voorbehoud van het in algemene zin redelijkerwijze kunnen verkrijgen van de daartoe benodigde vergunningen in 2030, dat wil zeggen zonder dat de vergunningverlening in Nederland is gestagneerd. Of hiervan sprake is wordt beoordeeld en vastgesteld door (de bestuurder van) de Dierenbescherming.

- Koplopers krijgen 10 jaar overgangstermijn (tot 2045) voor bestaande vrijloopkraamhokken, die veelal redelijk nieuw zijn. Is 10 jaar realistisch? Tegen die tijd zijn die stallen nog niet versleten.

- In de criteria staat dat bedrijven die al vrijloopkraamhokken hadden of een vergunningsprocedure hiervoor hebben lopen een overgangstermijn hebben tot 01-01-2045. Is dit enkel wanneer de vergunning al is toegekend of wanneer de aanvraag loopt?

Reactie: Deze regeling is bedoeld om te voorkomen dat koplopers gestraft worden voor het vroegtijdig investeren in extra dierenwelzijn. Vanuit de input tijdens de raadpleging blijkt dat de 10 extra jaren aan overgangstermijn – dus 20 jaar overgangstermijn in totaal – onvoldoende zou zijn. Hierop is besloten de overgangstermijn voor koplopende bedrijven die al vrijloopkraamhokken hadden of een vergunningsprocedure hiervoor hebben lopen, met 5 jaar extra te verlengen tot 2050. Deze regeling geldt ook voor bedrijven die op datum van vaststelling al aantoonbaar een vergunningsaanvraag hebben lopen.

- Hoe wordt er omgegaan met groep vrijloopkraamhokken waar zeug en biggen door elkaar lopen? Welke eisen zijn hieraan verbonden? In de praktijk zijn al meerdere varkenshouders met dit type vrijloopkraamhok.

Reactie: Familiekramen/groepskraamhokken zijn en blijven toegestaan zo lang aan alle criteria kan worden voldaan zoals beschreven voor de kraamstal. Dus ook de criteria voor vrijloopkraamhokken met een overgangstermijn. Op basis van literatuurstudies ziet de Dierenbescherming op dit moment geen onderbouwing om de criteria voor dergelijke systemen te versoepelen uit oogpunt van het welzijn van zowel zeug als biggen. Om het besluit te kunnen maken of een aparte set criteria voor groepskraamhokken toch toegevoegd moet worden, is eerst meer praktijkonderzoek nodig.

- Gezien de ervaringen van zeugenhouders die nu vrijloopkraamhokken hebben, is het aan te bevelen dat zieke zeugen en zeugen met beenwerkproblemen vast mogen blijven staan. Voor deze zeugen is hekwerk een steun. Dit is makkelijk te controleren door een CI.
- Uit een impactanalyse blijkt bijna 2x zo hoog bedrag nodig te zijn voor bedrijf. Hoe gaat BLk dat uit markt krijgen?
- Vrijloopkraamhokken duidelijkheid en samenhang rondom voorwaarden/eisen EU- en landelijk en BLk-concept is absoluut nodig. Hoe zien jullie dat?
- Vrijloop, denk aan veiligheid van de mens en het functioneren van ontmesten. Wordt hier rekening mee gehouden bij de criteria?
- Denk aan de emissie-eisen bij een vrijloopkraamhok. Is dat bekend bij BLk?

Reactie: Er is besloten geen uitzondering op te nemen voor zeugen met ziekte en beenwerkproblemen, omdat gedurende de gehele kraamperiode vaststaan zeer stressvol is voor de zeug. De meerkosten voor vrijloopkraamhokken zijn meegenomen in de doorberekening van de herziening en beschikbaar op de zakelijke BLk website. Voor vaststelling is gekeken hoe de herziene Beter Leven criteria zich verhouden tot afspraken in het Convenant Dierwaardige Veehouderij en de Algemene Maatregel van Bestuur Dierwaardige Veehouderij om tegenstrijdigheden voor te zijn. Het Beter Leven keurmerk is echter bovenwettelijk en de Dierenbescherming kiest er in een aantal gevallen bewust voor stappen te zetten die verder gaan dan hetgeen verwacht wordt vanuit de voorgestelde wetswijziging. De Dierenbescherming is van mening dat de opgestelde kraamstal criteria niet weerhouden om bij de indeling de veiligheid van de medewerker noch het functioneren van ontmesten in acht te nemen. Betreft emissie-eisen in het kader van duurzaamheid is de Dierenbescherming kritisch op maatregelen die het dierenwelzijn kunnen schaden, zij streeft naar implementatie van win-win-win maatregelen (voor dieren, mensen en natuur).

K01.1a Zeugenoppervlak vrijloopkraamhok

- Waarom wordt in K01.1a gesproken over min 4,5 m² met draaicirkel van 2m voor de zeug en in K02.1 oppervlakte kraamhok 7,5m²? Dit is niet eenduidig.

Reactie: Het totaaloppervlakte van het kraamhok moet minimaal 7,5 m² zijn, dit is inclusief ruimte voor de biggen en het biggennest. Van het kraamhok dient minimaal 4,5 m² beschikbaar voor de zeug met een draaicirkel van minimaal 2m. De omschrijving in K02.1 is aangepast om dit te verduidelijken.

K02.1 Oppervlak kraamhok

- De eis van 7,5 m² per kraamhok wordt als te hoog en oneerlijk ten opzichte van het buitenland (Duitsland, Denemarken) gezien, waar 6,5 m² gebruikelijk is en een studie geen verschil in welzijn toont. In bestaande stallen is een grotere afmeting vaak praktisch onmogelijk. Onderzoek en praktijkervaring tonen aan dat 7 m² of zelfs 6,5 m² in goed ontworpen vrijloopkraamhokken voldoende is voor welzijn, stalklimaat en mestmanagement. Afhankelijk van merk en indeling kan minder oppervlakte soms beter functioneren dan 7,5 m².

Reactie: Dit criterium is grotendeels gebaseerd op de inzichten uit de Scientific Opinion 'Welfare Pigs on Farm' van EFSA (2022). Hierin heeft EFSA geconcludeerd dat in vrijloopkraamhokken waarin de zeug niet is gefixeerd én tenminste 6,6 m² aan ruimte beschikbaar heeft, het niveau van biggensterfte gelijk is aan dat van kraamboxen of kraamkooien waarin de zeug geïmmobiliseerd is. Wanneer minder dan 6,6 m² ruimte aan de zeug wordt gegeven, leidt dit tot een verhoging van de biggensterfte wanneer de zeug niet wordt geïmmobiliseerd. Uitgaande van een benodigde ruimte voor het biggennest van 1,2 m², komt EFSA tot een totale benodigde omvang van het vrijloopkraamhok van tenminste 7,8 m². Omdat het Beter Leven keurmerk niet voorbij de biologische normen wil gaan, is er gekozen voor een minimaal verplicht oppervlakte van 7,5 m². Tot slot is de interpretatie verduidelijkt, ook in het vrijloopkraamhok telt ruimte onder de trog niet mee voor het hokoppervlak.

K06 Werpruimte

- Geldt dit ook bij een vrijloopkraamhok? Vanaf waar wordt de werpruimte gemeten?

Reactie: Dit geldt ook in het vrijloopkraamhok wanneer de zeug vaststaat. Betreft meting, dit blijft altijd situatie afhankelijk, in de praktijk komen controleurs veel verschillende varianten van kraamhokken tegen. De ruimte tussen de achterkant van de kraambox/ligbox en de achterkant van het hok wordt opgemeten.

K07.1 Verrijkingmateriaal zeug in de kraamstal

- Gezien het aantal kg dat een zeug eet einde lactatie betekend dit vervuiling van voerbak en praktisch niet mogelijk.
- Hoe werkt dit in combinatie met K11a?
- Wat voegt dit toe voor zeugen in deze fase? Belangrijk is dat er hokverrijking aangeboden wordt waar zeug en big samen bij kunnen – 'zien eten, doet eten'.

Reactie: Het is niet verplicht om het eetbare verrijkingmateriaal in de voerbak aan te bieden, dit kan bijvoorbeeld ook in een dosator. K11a is aangepast, waardoor de kans op conflict tussen deze criteria naar verwachting is verkleind. De zeug heeft deels andere behoeften dan de big met betrekking tot verrijkingmateriaal, al is er enige overlap.

K07A.1 Verrijkingmateriaal zuigende biggen in de kraamstal

- Nieuw hokverrijking big – 2dgn na werpen hokverrijking aanbieden. Mag dat ook gezamenlijk touw voor zeug zijn die big ook kan bereiken? Dat werkt bevorderlijk (zie K07.1).

Reactie: Zo lang de biggen er daadwerkelijk goed bij kunnen, ziet de Dierenbescherming er geen bezwaar in dat de zeug het ook gebruikt.

K08 Biggennest

- Indien een varkenshouder besluit om 2 ligplaatsen voor de biggen te realiseren (1 overdekt microklimaat en 1 niet overdekt maar wel weg van de zeug), mag je deze oppervlakten dan bij elkaar tellen? Of moet dit aaneengesloten ligplaats zijn?

- Het criterium heet biggennest en in de tekst wordt gesproken over een afgeschermd ligplaats. Graag eenduidig zijn in de begrippen. Zie ook K08a, b, c.

Reactie: Biggen zijn sociale dieren die graag met z'n allen tegelijk bij elkaar willen liggen. Het gaat daarom inderdaad om een aaneengesloten ligplaats. Dit is verduidelijkt in de norm waar een overgangstermijn voor geldt in zowel criterium K08 als K08.1 (aanbeveling). Ook de benaming is verduidelijkt in criteria K08 & K08.1.

K08.1 Vergroten biggennest AANBEVELING

- Zijn biggennesten in vrijloopkraamhokken bij nieuw-/verbouw vanaf 01-01-2045 verplicht 1,2 m²?

Publieke reactie: Nee, een aanbeveling heeft geen ingangsdatum omdat het (vooralsnog) geen verplichting betreft. Het geeft wel aan welke kant de Dierenbescherming op zou willen bewegen. De minimale afmetingen van het biggennest om aan de behoefte voldoen om zo lang mogelijk alle biggen bij elkaar te kunnen laten slapen, hangt sterk samen met het moment van spenen. Wanneer de speenleeftijd toeneemt, nu of in de toekomst, zal het biggennest dat ook moeten doen.

K08c Vloer biggennest ingestrooid

- Dient de vloer van het biggennest permanent ingestrooid te worden met stro of een vergelijkbaar natuurlijk product? Is kalk ook toegestaan als product om in te strooien?
- Biggennest dient ingestrooid te worden per 2035. Dit dient in combi te gaan met aanpassingen mestput.

Reactie: Kalk is aanvullend toegestaan, maar niet om stro of vergelijkbaar natuurproduct te vervangen. Het houdt misschien droog, maar het zorgt niet voor warmte en demping (ligcomfort). Gezien het biggennest een afgeschermd ligplaats betreft op dichte vloer, kunnen er maatregelen worden genomen om verspreiding naar de mestput te voorkomen.

K11a Trog zeug

- Het laten mee-eten van pasgeboren biggen met zeugenvoer is nutritioneel ongeschikt en in veel kraamstallen, met name bij brijvoer, technisch en praktisch niet uitvoerbaar. Zeugen en biggen hebben fundamenteel verschillende voedingsbehoeften en worden daarom doelgericht met verschillend voer gevoerd; zeugenvoer heeft geen meerwaarde voor biggen en kan zelfs risico's opleveren. Bij brijvoer staan troggen hoog en diep, waardoor biggen niet veilig kunnen mee-eten en er risico's ontstaan op verdrinking, verslechterd voermanagement en extra voerverlies in de mestput. Het gezamenlijk voeren beperkt bovendien de nauwkeurige afstemming van de voergift, is inefficiënt en niet duurzaam. Kan het principe 'zien eten doet eten' niet beter geborgd worden door een aparte biggenvoerbak naast de zeugentrog of via vloervoeding in plaats van lage voerplaten?

Reactie: Biggen willen het eetgedrag van de zeug kopiëren, liefst zowel het type voer als de voerlocatie. Het is echter een terecht punt dat het uitsluitend eten van zeugenvoer door biggen risico's met zich kan meebrengen. Het criterium is aangepast zodat er op een bredere manier vorm aan kan worden gegeven en ook beter aansluit bij de voorgestelde Algemene Maatregel van Bestuur Dierwaardige Veehouderij. Daarnaast is verduidelijkt dat ook vloervoeding dit doel kan bereiken.

K12.1 Spenen

- Overgangstermijn aan vasthangen. Kan niet direct gerealiseerd zijn.
- Beperking speenleeftijd is ook om de zeug in cyclus te houden, sla je hier in door val je dadelijk buiten de cyclus.

- BLk gekeken welke typen bedrijven in de knel komen? Bijv. bedrijven met bepaald wekensysteem. En of het termijn daardoor haalbaar is? Daarnaast heeft dit gevolgen voor het aantal benodigde hokken en/of aantal zeugen.

Reactie: Het spenen van biggen is een zeer stressvolle ervaring voor biggen, waarbij de mate van stress die wordt ervaren groter is op jongere leeftijd. Daarnaast zijn biggen die gespeend worden op jongere leeftijd vatbaarder voor ziektes en ligt de sterfte hoger. Er is een overgangstermijn geboden van een jaar. De reden dat er een overgangstermijn aan is gekoppeld is om ruimte te bieden aan de bedrijven met meerwekensystemen. Bedrijven met een één week systeem zouden dat prima op korte termijn moeten kunnen doorvoeren, maar er is voor gekozen om het voor alle bedrijven gelijk te houden.

K12a.1 Overleggen na spenen tomen

- Het beperken van het overleggen van achterblijvende biggen tot dezelfde leeftijdsgroep is praktisch niet uitvoerbaar, omdat biggen gelijktijdig worden gespeend. Effectiever is om tijdens de zoogperiode flexibel overleggen toe te staan om lichte biggen tijdig te ondersteunen en deze na spenen als groep te kanaliseren bij pleegmoeders.

Reactie: Naar aanleiding van de binnengekomen input is besloten dit criterium te laten vervallen.

K13 Kraamopfokhokken

- Wees consequent in de benaming; kraamopfokhokken (niet opfok kraamhokken). De eisen conflicteren met G01, biggen moeten tot 10 weken blijven terwijl verplaatsing soms beter is voor klimaat en socialisatie, en 40% dichte vloer is in de praktijk slecht uitvoerbaar. Er is onduidelijkheid over verplichting en RAV-codes. Er wordt gepleit voor meer flexibiliteit, zodat biggen eerder naar geschikte stallen kunnen en het welzijn en stalklimaat niet verslechteren.

Reactie: Normomschrijving taalkundig aangepast. Het conflict met G01 Huisvesting gespeende fokgelten is verholpen doordat criterium G01 is komen te vervallen. De reden om vast te houden aan het minimum percentage dichte vloer is om de biggen voldoende ruistruimte te bieden. Omdat dit systeem niet voor elk bedrijf geschikt zal zijn, is dit niet opgenomen als verplicht criterium maar als aanbeveling. Er is dus flexibiliteit om het anders te doen.

HOODSTUK: BIGGEN

B02.1 Dichte vloer biggen

- 40% of minimaal 40%?
- geen percentage maar vierkante meter ligoppervlak noemen per big
- “De dichte vloer is zo veel mogelijk aaneengesloten, maar bestaat uit maximaal twee delen. Bij een groepsgrootte van 40 of meer biggen, mag deze uit maximaal drie delen bestaan.” Moeten varkenshouders hier gelijk aan voldoen bij ingang nieuwe eisen of geldt dit uiterlijk 1 jaar na (datum vaststelling criteria) zoals bij meerdere criteria beschreven staat?
- Hoe wordt omgegaan met tussenschotten/hokafscheiding? Meeste stallen hebben van origine hokjes tussen ongeveer 8 en 14.

Reactie: De tekst is verduidelijkt naar minimaal 40%, meer is altijd toegestaan. Geen percentage maar vierkante meters opnemen is niet werkbaar met oog op kortingen voor bijv. kraamopfokhokken en grote groepen. Daarnaast is de eis over het maximum aantal delen dichte vloer vervangen door de beschrijving dat de dichte vloer zo veel mogelijk aaneengesloten is, er is geen overgangstermijn opgenomen.

B02a.1 Thermocomfort biggen na spenen

- Is instrooien met kalk toegestaan? Je moet kijken naar de behoefte van de biggen, niet naar de kalender.

Publieke reactie: Instrooien met kalk is aanvullend toegestaan, maar niet als vervanging van stro of vergelijkbaar strooisel.

B04a Aantal vreetplaatsen bij individuele of ad libitum voeding

- Wij zien weinig competitie bij 1 op 8. Is dit nodig?
- Past dat in huidige hok ontwerp met functiegebieden? Een eetplek neemt veel ruimte in en door aanpassingen in bestaande stallen krijg je suboptimale omstandigheden met slecht ingedeelde functiegebieden. Bijvoorbeeld een extra voerbak erbij zetten werkt niet – biggen hebben een voorkeursbak en dat betekent dat deze allemaal uit zelfde bak willen eten.

Publieke reactie: Voercompetitie kan voor (veel) stress zorgen en is één van de factoren die kan bijdragen aan het ontstaan van staartbijten. Dit criterium sluit aan bij de wetenschappelijk onderbouwde adviezen van de Welzijnscheck van de Coalitie Vitale Varkenshouderij.

B04b Vreetplaatsen biggen eetmomenten

- Is sensor voeding biggen met zeer veel voermomenten per dag (> 12) bij gespeende biggen vanaf 01/01/2030 niet meer toegelaten? Door de hoge frequentie van voerbeurten krijgen deze biggen dan toch ook voldoende mogelijkheid om voer op te nemen?

Reactie: Varkens zijn sociale dieren die graag gelijktijdig vreten. Voercompetitie bij meerdere eetmomenten per dag kan veel stress met zich meebrengen. Vele voermomenten is niet hetzelfde als ad libitum. In de interpretatie is verduidelijkt dat dit naast brijvoer inderdaad ook voor sensorvoeding geldt.

B04b.1 Vreetbreedte bij individuele of ad libitum voeding

- Moet dadelijk iedereen zijn voerbakken vervangen wanneer deze 17,5 cm zijn tussen de afscheiders? Gaat dat niet te ver?

Reactie: Er is gebleken dat er momenteel met verschillende maten wordt gemeten, dat is uiteraard niet de bedoeling. Met de voorgestelde interpretatie wordt één lijn getrokken daar waar deze door de Dierenbescherming altijd bedoeld was. De vreetbreedte speelt een belangrijke rol om stress ten gevolge van voercompetitie te voorkomen.

B04c Aantal drinkplaatsen

- Wat is de toegevoegde waarde als men met 2 biggen minder aan een nippel mag zitten?
- 1:12 is te weinig, zeker voor pas gespeende biggen; natuurlijker is drinken uit een bakje, dit zou de voorkeur moeten hebben.
- Wat is de optimale hoeveelheid drinkbakken en neemt deze lineair toe met het aantal biggen?

Reactie: Biggen leren onderling van elkaar, ook als het gaat om het gebruik van de drinkwatervoorziening. Als er meer drinkplaatsen zijn wordt voorkomen dat een dier hoger in rang de drinkplaats blokkeert voor een dier lager in rang. Dit criterium sluit aan bij de wetenschappelijk onderbouwde adviezen van de Welzijnscheck ontwikkeld door de Coalitie Vitale Varkenshouderij. Betreft de suggestie dat het aantal nog te weinig zou zijn, onder B04c.1 wordt aanbevolen het aantal drinkplaatsen te verhogen naar minimaal 2, ongeacht de groepsgrootte. Een drinkplaats kan ook een bakje zijn, is niet verplicht een drinknippel.

B04c.1 Minimaal 2 drinkplaatsen AANBEVELING

- Waarom afstand van 50 - 60 cm? Biggen kunnen goed naast elkaar drinken.
- Drinkplaatsen verhogen bij varkens die brijvoer krijgen of ad libitum gevoerd worden, is dit minder relevant. Nippels schuin naar elkaar plaatsen is anders als langs elkaar en dan zou de afstand tussen de nippels kleiner mogen zijn.

Reactie: In afwachting van meer duidelijkheid uit onderzoek over de gewenste afstand, is de omschrijving 50-60 cm voor nu verwijderd. Voorkomen moet worden dat drinkplaatsen onder elkaar of te dicht op elkaar worden geplaatst. De normomschrijving van de aanbeveling is verduidelijkt dat het moet gaan om 2 drinkplaatsen die gelijktijdig beschikbaar zijn. Dit is doorgetrokken naar de andere diercategorieën.

B06.1 Verbod op castratie van beerbiggen

- Immunocastratie is niet toegestaan. Wanneer er meer daglicht komt in de stallen, zal het rijgedrag van beren toenemen. Dat is ook de ervaring uit de biologische houderij. Waarom zou immunocastratie niet een goede tussenoplossing zijn? Wat is hiervan de onderbouwing?

Reactie: Immunocastratie is een aanpassing aan het dier. Daarbij is bekend dat dit een deel van de dieren langdurig ongerief op kan leveren, zoals ook door producenten van de vaccines omschreven.

B09 Hokverrijking gespeende biggen

Dit criterium is komen te vervallen, criterium AH07 Hokverrijking is leidend.

B09A 2x daags eetbaar verrijkingsmateriaal

- Zie gerechtelijke uitspraken, continu aanwezig.

Reactie: Dit is na raadpleging verwerkt in AH07 Verrijkingsmateriaal, waar ten alle tijden aan moet worden voldaan. Criterium B09A is bedoeld om een extra, gezamenlijk exploratiemoment te bieden aan de gespeende biggen.

HOOFDSTUK: VLEESVARKENS

V01B Bewegingsruimte vleesvarkens

- Brijvoer lange troggen worden zo onaantrekkelijk gemaakt terwijl dit qua duurzaamheid & dierenwelzijn wel positief is (wegvoeren reststromen, gelijktijdig vreten, fysieke verzadiging, etc.). Daarnaast worden deze volop benut om in te liggen (wanneer hier geen uitstekende afscheiders aan zitten). Mijn voorstel zou zijn om een brijvoertrog mee te rekenen als ligplaats.

Reactie: De vreetplaats en ligplaats dienen verschillende doeleinden, namelijk vreten en rusten. Het komt het dierenwelzijn ten goede als er sprake is van duidelijk gescheiden functiegebieden waar de varkens de verschillende gedragingen kunnen uitvoeren. Het voorstel om de brijvoertrog mee te rekenen als ligplaats is niet overgenomen.

V02.1a Bewegingsruimte per vleesvarken vergroten

- De voorgestelde verhoging van de m²-normen en het leidend maken van groepsgrootte is onvoldoende onderbouwd, binnen bestaande bebouwing vaak niet goed realiseerbaar en kan voor individuele bedrijven tot grote capaciteitsverliezen leiden. Dit treft met name familiebedrijven, stuurt onbedoeld richting schaalvergroting en het mengen van groepen, terwijl de normen aanzienlijk boven EU-wetgeving en zelfs boven BLK 2-ster uitkomen. Is het houden van varkens op een groter oppervlakte wel zo duurzaam? Daarnaast ontbreekt duidelijkheid over de financiële consequenties in samenhang met de lange afschrijvingstermijn van stallen, waardoor een gefaseerde invoering, vroegere aankondiging of een flexibeler puntensysteem passender zou zijn.

Reactie: De wens om het leefoppervlak per varken te vergroten is gebaseerd op de inzichten uit de Scientific Opinion 'Welfare Pigs on Farm' van EFSA (2022). De categorisering voor de eisen met overgangstermijn bij nieuw- en verbouw doch uiterlijk vanaf 01-01-2035 is aangepast naar groepen van 18 t/m 39 zodat de rekenregels niet op elkaar opstapelen voor bedrijven die recent zijn overgestapt op groepen van 20. De staffel voor de kleinste groepen is versoepeld naar ca. +10% extra. Hoewel varkens in de kleinste groepen minder ruimte van elkaar kunnen lenen, kan een kleine groep weer voordelen bieden in de overgang op het houden van varkens met lange staarten. De categorisering voor de grootste groepen is niet aangepast omdat het aantal 40 aansluit bij de wettelijke regelgeving. Betreft duurzaamheid is de Dierenbescherming kritisch op maatregelen die het dierenwelzijn kunnen schaden, zij streeft naar implementatie van win-win-win maatregelen (voor dieren, mensen en natuur).

V03A.1 Dichte vloer vleesvarkens

- De eis van 50% dichte vloer bij vleesvarkens is in bestaande stallen praktisch en technisch nauwelijks uitvoerbaar en leidt tot verhoogde risico's op hokbevuiling, verslechterd stalklimaat en hogere emissies, zonder dat duidelijk is aangetoond dat dit het dierenwelzijn verbetert ten opzichte van lagere percentages. Aanpassing van vloeren heeft grote gevolgen voor het puttenplan en bestaande aflopende roostervloeren, terwijl onduidelijkheid bestaat over overgangstermijnen, meetellen van plateaus en de toepasbaarheid van deelvloeren. Gezien recente investeringen op basis van eerdere regelgeving en de lange technische levensduur van vloeren, is een ruime overgangperiode en duidelijke onderbouwing noodzakelijk om onnodige sloop, kapitaalvernietiging en uitstroom uit het Beter Leven Keurmerk te voorkomen.

Reactie: De wens om de ligruimte te vergroten komt voor uit de adviezen uit de Scientific Opinion 'Welfare Pigs on Farm' van EFSA (2022) over leefruimte. Varkens zijn sociale dieren die graag gelijktijdig rusten. Met de huidige hoeveelheid dichte vloer is dat voor de zwaardere varkens niet mogelijk. Door het percentage dichte vloer te verhogen, kunnen er meer varkens gelijktijdig rusten. Dit zal nog steeds niet voldoende zijn om te voorkomen dat varkens hun liggedrag aanpassen door de beperkte ligruimte, maar brengt wel verbetering.

Hokbevuiling dient zo veel mogelijk voorkomen te worden. Dit vraagt om een goede inrichting van de functiegebieden en wellicht meer van het management om het mestgedrag te sturen. Bij BLk 3-ster gecertificeerde varkensbedrijven en biologische varkensbedrijven is dit ook mogelijk.

Er is besloten de overgangstermijn voor het verhogen van het dichte vloer aandeel met 10 jaar te verlengen, op basis van de afschrijvingstermijn volgens KWIN. Daarmee wordt minimaal 50% dichte vloer verplicht bij nieuw- of verbouw, doch uiterlijk per 2045. Daarnaast is de eis over het maximum aantal delen dichte vloer vervangen door de beschrijving dat de dichte vloer zo veel mogelijk aaneengesloten is. Dit zodat varkens gezamenlijk kunnen rusten. Dichte vloeren op een plateau zijn dan ook niet gewenst.

V03b.1 Bedekking vloer ligplaats

- Het instrooien van dichte vloeren of het toepassen van een rubberen toplaag is in veel Nederlandse stalsystemen technisch en juridisch problematisch, leidt tot verstopping van mestputten en heeft ingrijpende gevolgen voor mestgedrag, stalklimaat, ammoniakemissie en dierenwelzijn. Rubber heeft andere fysische eigenschappen dan beton, waardoor risico's ontstaan op te veel warmte, nattigheid en gladheid wat zich zou kunnen vertalen in stress en staartbijten. Er is nog weinig praktijk ervaring. Daarom wordt verzocht deze eis te heroverwegen totdat aanvullend onderzoek beschikbaar is en duidelijkheid bestaat over de toelaatbaarheid binnen RAV-vergunningen en mogelijke alternatieven.

Reactie: Naar aanleiding van de binnengekomen input en in afwachting van meer praktijkonderzoek is dit criterium voor nu omgezet naar een aanbeveling.

V03C Stro vloer ligplaats AANBEVELING

- Bij een bedrijf dat werkt met drijfmest zal een bedekking met stro of vergelijkbaar natuurlijk materiaal op de ligplek grote gevolgen hebben. De mest zal niet meer uit de afdelingen kunnen lopen doordat het stro alle rioolssystemen laat verstoppert.
- Als dergelijke systemen gewenst zijn voor de toekomst moet je hier nu al een datum aan durven plakken (bijvoorbeeld 2060), dan kunnen bedrijven voorsorteren. Regeren is vooruit zien, varkenshouders/veehouders hebben perspectief en duidelijkheid nodig om hun bedrijfsvoering op aan te passen.

Reactie: Dit criterium is een aanbeveling om te laten zien welke kant op wordt gedacht richting de toekomst. Hierdoor kunnen bedrijven voorsorteren, maar omdat het in de meeste huidige stalsystemen niet haalbaar is, is er nog geen overgangstermijn aan gekoppeld.

V05.1 Vreetbreedte trogvoeding / V05b.1 Vreetbreedte vleesvarken

- De voorgestelde vergroting van de vreetbreedte vraagt binnen korte tijd opnieuw forse investeringen, terwijl bestaande voerbakken net aan de huidige normen voldoen, technisch nog jaren meegaan en volgens veehouders geen welzijnsprobleem veroorzaken. Bij vleesvarkens leidt deze maatregel veelal tot verlies van leefoppervlak en praktische knelpunten in de hokindeling. De noodzaak wordt ook slecht begrepen bij onbeperkt voeren waar voercompetitie minder aan de orde is. Een gefaseerde aanpak via nieuwbouw of vervanging bij einde levensduur, met ruimte voor alternatieven zoals extra voerbakken, is realistischer dan het periodiek aanpassen van vaste maatvoeringen.

Reactie: De wetenschappelijk onderbouwde Welzijnscheck van de Coalitie Vitale Varkenshouderij adviseert een vreetbreedte van 35 cm. Er is op basis van de raadpleging besloten de overgangstermijn voor het verbreden van de vreetbreedte met 15 jaar te verlengen, op basis van de afschrijvingstermijn volgens KWIN. Daarmee wordt vreetbreedte van 35 cm verplicht bij nieuw- of verbouw, doch uiterlijk per 2045. De interpretatie met betrekking tot verduidelijking van de meetmethode blijft wel staan op 2030.

V05.1a Vreetplaatsen vleesvarkens eetmomenten

- Is sensor voeding met zeer veel voermomenten per dag (> 9) bij vleesvarkens vanaf 01-01-2030 dan niet meer toegelaten? Door de hoge frequentie van voerbeurten krijgen deze varkens dan toch ook voldoende mogelijkheid om voer op te nemen?

Reactie: Varkens zijn sociale dieren die graag gelijktijdig vreten. Voercompetitie bij meerdere eetmomenten per dag kan veel stress met zich meebrengen. Vele voermomenten is niet hetzelfde als ad libitum. In de interpretatie verduidelijkt dat dit naast brijvoer inderdaad ook voor sensorvoeding geldt.

V05c.1 Aantal drinkplaatsen

- Bij brijvoer is er heel weinig behoefte aan het drinken van water. Ook in de zomer. In de zomer wordt het recept op een lage droge stofgehalte gezet, zodat de varkens veel vocht binnen krijgen.

Reactie: Het criterium is niet aangepast. De wetenschappelijk onderbouwde Welzijnscheck van de Coalitie Vitale Varkenshouderij adviseert voor vleesvarkens ook bij brijvoer 1 drinkplaats op 10 varkens.

V05d.1 Minimaal 2 drinkplaatsen AANBEVELING

- Drinkbaar heeft de voorkeur.

Reactie: De suggestie is niet in deze aanbeveling overgenomen. Het is een lastig te borgen term. In plaats daarvan in het criterium AM01a verduidelijkt dat niet alleen voerplaatsen maar ook drinkplaatsen met regelmaat dienen te worden schoongemaakt.

V07 Hokverrijking voor vleesvarkens

Dit criterium is komen te vervallen, criterium AH07 Hokverrijking is leidend.

HOOFDSTUK: TRANSPORT

T01 Deelname aan een veetransport kwaliteitsborgingssysteem

- Dit punt is gelijk aan IKB-Varken (VT02.01b & VT02.01c). Waarom dit dubbel benoemen?

Reactie: Voor betere waarborging van dierenwelzijn in de transportsector, is het een goede ontwikkeling dat transport van varkens geregeld wordt via erkende transporteurs die onder QLT vallen. Omdat dit criterium al ruim aan bod komt in IKB Varken, IKB Nederland Varken en Holland Varken, is er besloten om dit criterium uit de BLk set te halen.

T04 Nuchter

- Voerverstrekking pas 6 uur voor geplande vertrek stoppen zal niet altijd tot een voldoende nuchter varken leiden. Het is onnodig om dit te kwantificeren. Het verzoek is om dit over te laten aan de varkenshouder en slachterij.
- De meetmethode is niet in overeenstemming met interpretatie van het criterium

Reactie: De specifieke tijdstippen die genoemd waren voor het nuchter maken van de varkens, waren te onduidelijk en niet consequent. Daarbij hangt het ook af van wanneer de varkens opgehaald worden. Daarom is de suggestie gevolgd dat het tijdstip van nuchter maken afgesproken dient te worden tussen veehouder en slachterij.

T05 Transportduur biggen

- Gaat dit over speenbiggen van bijv. 4 weken of ook over biggen van ca. 10 weken voor opleg als vleesvarken?
- Is transport biggen of vleesvarkens die worden geleverd aan NIET Beter Leven gecertificeerde afnemers ook gehouden aan de transportafstand van 280 km bij biggen en 560 kg bij vleesvarkens?

Reactie: In dit criterium hebben we het over gespeende biggen van alle leeftijden. Biggen die geleverd worden aan niet-BLK gecertificeerde afnemers, vallen niet meer onder BLK en daarvoor geldt dit criterium niet.

T05A Transportmiddel gespeende biggen bij meer dan 50 km

- Gaat dit over speenbiggen van bijv. 4 weken of ook over biggen van ca. 10 weken voor opleg als vleesvarken?
- De maximale transportafstand van speenbiggen over 50 km is te krap. Het zou van een grotere toegevoegde waarde zijn om een eis te stellen aan de kwaliteit van het vervoer dan alleen aan de afstand. Wij zien het vervoer van speenbiggen graag alleen in geklimatiseerde transportwagens, waarbij de afstand wat ruimer kan zijn bijvoorbeeld 150 km. Het geklimatiseerde vervoer zorgt voor een grote stap in welzijn voor de jonge biggen, dat heeft veel meer invloed dan de duur van het transport.

Reactie: er is gekozen om de leeftijd van de speenbiggen niet te specificeren, om zo alle speenbiggen hieronder te scharen. Er wordt niet gesproken over een maximale afstand, maar een vanaf afstand voor het vervoer. Vanaf 50 kilometer moeten de biggen vervoerd worden in een klimaatgestuurde wagen. Is de afstand korter dan 50 kilometer, dan hoeft dit niet.

T06.1 Transportduur slachtvarkens

- Geldt dit criterium ook voor afgewaardeerde dieren? Bijv. slachtbiggen en slachtzeugen? Het is voor de veehouder vaak onbekend waar deze dieren terecht komen.
- De transportafstand van 580 km voor vleesvarkens wordt ter discussie gesteld, omdat deze afstand niet noodzakelijk is binnen een Nederlands concept. Graag hier de minimaal aantal kilometers benoemen welke daadwerkelijk nodig zijn om de varkens in Nederland naar een

slachterij te vervoeren. Van Maastricht naar Groningen is 350 km. Meer dan dit is niet noodzakelijk binnen het Nederlandse BLk concept.

Reactie: Er is toegevoegd dat dit criterium niet geldt voor afgewaardeerde dieren. Het aantal kilometers is niet aangepast, omdat er ook buitenlandse bedrijven zijn en daarom de vereiste zoals deze in EFSA staan zijn opgenomen in het criterium.